

Blade af Møens Kirkehistorie

i første Halvdel af 18. Aarhundrede.

Ved Holger Fr. Rørdam.

Den Møen udgjorde indtil Begyndelsen af det 19de Aarhundrede en egen kirkelig Inddeling, Møenbo Herreds Provsti. Fra gammel Tid fandtes her sex Sognepræsteembeder: Stege, Kjeldby, Elmelunde, Borre, Magleby og Søndersogn eller Fanefjord. Henimod Midten af det 18de Aarhundrede kom Damsholt til (udskilt fra Stege).

En Mærkelighed ved Besættelsen af ovennævnte sex Sognepræsteembeder i første Halvdel af 18de Aarh. er, at samtidig med at Nordmanden Peder Hersleb var Sjælands Biskop (1737—57), vare alle de 6 møenske Kald i kortere eller længere Tid besatte med Nordmænd, nemlig:

Stege: Hr. Rasmus Paludan, Møens Provst (1740—3).

Kjeldby: Hr. Ludvig Stoud (1742—66). Ogsaa hans Eftermand var en Nordmand.

Elmelunde: Hr. Peder Hagen (1750—66). Eftermanden var opdragen i Norge.

Borre: Hr. Søren Bygball Bredal (1748—75).

Magleby: Hr. Gerhard Achthon (1747—85).

Fanefjord: Hr. Jens Schielderup (1757—66).

Den Kjendsgjerning, at alle de nævnte Præster vare fødte Nordmænd, er formentlig et ret slaaende Bevis for, at Nordmændene ikke, som man jevnlig har ment, bleve tilsidesatte under Foreningen med Danmark. Med større Grund kunde man maaske sige, at de i det 18. Aarhundrede bleve begunstigede. Jeg skal t. Ex. minde om, at i Tidsrummet 1714—50 vare 4 Nordmænd efter hinanden ansatte

som Sognepræster i Nyborg¹). Men Møen og Nyborg høre absolut til de med Hensyn til Naturens Goder mest begunstigede Egne af Danmark. Medens man meget sjældent vil finde Nordmænd ansatte som Præster i de fattige jyske Hedesogne, vil man paa Øerne ret jevnlig træffe dem, saa længe Forbindelsen mellem Danmark og Norge varede, ja ogsaa efter den Tid, eftersom ikke saa ganske faa Nordmænd foretrak at blive hernede efter 1814 fremfor at vende tilbage til Norge. Nævnes kan saaledes t. Ex. Frederik Schmidt, Præst i Himmelev ved Roskilde (1820—40), Andreas Christian Krog i Herslev og Gjevninge (1814—62), og Søren Peter Lassen, Kapellan i Lumby (1810—18) og siden Sognepræst i Østrup og Hjadstrup (1818—77).

I. Stege.

Da der hist og her i Kirkehist. Saml. er leveret Bidrag til Præsternes Historie i Stege, skal her først gives en kort Udsigt over disse Bidrag med Henvisning til enkelte andre Kilder, særlig under Hensyn til, at de Præstelister, som findes i Paludans Beskrivelse af Møen, I, 476 ff. og i Wibergs Præstehist. III, 186 ff. lide af adskillige Mangler.

Fra Middelalderen er kun lidet bevaret, s. Ny kirkehist. Saml. IV, 571—2. Paludan I, 267. Fra Reformationen af veed man derimod bedre Besked. Men naar Paludan gjør Christiern II's bekendte Ledsager i Udlændigheden, Mester Jens Mikkelsen Møenbo, til Præst i Stege, da er det urigtigt (s. Dansk biogr. Lex. XII, 34). Følgende Sognepræster i Stege omtales i Kirkehist. Samlinger:

Hr. Jørgen Lauritsen, N. k. S. V, 141. 494—5. VI, 696—8 (jf. IV, 42).

M. Jens Christiernsen, N. k. S. I, 12. Kbh. Univ. Hist. I, 675—6²).

¹) Wiberg, Alm. dsk. Præstehist. II, 466—7.

²) Efter M. Jens Christiernsen nævner Paludan: M. Niels Pedersen, og Wiberg sammenblander ham med Eftermanden, Fædder, begge Dele urigtigt (s. Dsk. biogr. Lex. XII, 631 f.).

M. Niels Jensen Fædder, N. k. S. I, 12. III, 539. IV, 157—8. 428.

M. Iver Bertelsen, N. k. S. I, 19—30. III, 535—67. IV, 278. Univ. Hist. II, 41—7. 507—28.

M. Hans Mogensen, N. k. S. II, 508 (den Tvivl, som i Anm. udtales om Navnets Rigtighed, bortfalder). 1570 nævnes han som Provst paa Møen. Jvfr. Univ. Hist. II, 502—7 og Dsk. biogr. Lex. XI, 342, hvor hans Præstevirksomhed paa Møen dog ikke findes omtalt. Den kan dog næppe betvivles.

M. Anders Fos, N. k. Saml. III, 631—6. Hist. Kildeskrifter II, 539—79 (den S. 542 ytrede Formodning om, at han kom umiddelbart efter M. Iver Bertelsen, maa rettes).

Hr. Jesper Christensen, N. k. S. IV, 404.

— — — — —

Hr. Rasmus Nielsen, N. k. S. V, 149. Univ. Hist. III, 686.

M. Christoffer Christensen (fra Holbæk), Wad, Rektorerne p. Herlufsholm. S. 76—80.

M. Anders Pedersen Hegelund, N. k. S. V, 795. VI, 114. K. S. 4. R. III. 189¹).

M. Hans Jensen Jersin, K. S. 3. R. IV, 575.

M. Hans Jensen Viborg, K. S. 4. R. III, 195—201.

— — — — —

Hr. Hans Danielsen Gernsøe, K. S. 3. R. III, 495.

M. Morten Reenberg, K. S. 3. R. III, 481—507. 775—828. 4. R. II, 308—22.

M. Jørgen Huulbech, K. S. 4. R. I, 99. V, 215 ff. og fl. St.

Hr. Nicolai Jæger, K. S. 4. R. V, 213 ff.

Følgende residerende Kapellaner omtales:

Hr. Niels Pedersen Fos, K. S. 3. R. I, 321.

Hr. Hans Pedersen, K. S. 3. R. III, 10.

¹) I Bøllings Brevsamling (i Kgl. Bibl.) findes der en Del af Hegelunds Brevveksling. Se ogsaa Sjæl. Registre 22, Fol. 207.

Hr. Jacob Jacobsen Fabius, N. k. S. I, 505.

Hr. Anders Pedersen (Minche), N. k. S. I, 507.

Efter at M. Peder Hersleb 1738 havde tiltraadt Sjællands Bispestol, laa det ham paa Hjærte at skaffe sig nøjagtig Oplysning om sin fremtidige Virkekreds. I den Anledning paalagde han Præsterne at gjøre Indberetning efter et bestemt Skema om alle ydre Forhold i Kaldene, der kunde være af Interesse. Af Provst Jægers Beretning om det den Gang saare udstrakte Stege Sogn kan følgende hidsættes:

Forklaring om Stege Kald paa Møen i den Orden, som af Deres Eminence Hr. Biskoppen er befaleet.

1. Er Kaldets Navn, som mældt, Stege, en Kjøbstad, den eneste paa Møens Land, hvori findes, foruden andre fornemme Folk og Indsiddere samt nogle Kongens Husmænd, 200 Borgere. Dertil hører af Landets Bønder 204 Decimantes. Naar fornemme Folk samt Indsiddere og Inderster indberegnes, kan Tallet paa Stege Sogns Familier ikke sættes ringere end 500, da Kommunikanternes Tal befindes aarlig imellem 4 og 5000.

2. Jus vocandi til dette Kald haver alene D. Kgl. Maj.

3. Kaldets Indkomst bestaar (a) i Tienden af Landet, som beløber sig af Kornet, Rug, Byg, Hvede, Ærter og Havre, o. 450 Td., der kan anslaas til Penge efter dette Lands Kjøb, som sjelden gaar over 500 Rdr. Kvægtienden med Ost og Æg kan beløbe sig o. 240 Rdr. (b.) Mensalgods eller saadan Tillæg findes ikke til dette Kald. (c.) De trende Højtiders Offer kan ikke beregnes højere end 135 Rdr. (d.) Accidenser ved Bryllupper, Barnedaab, Kirkegangskvinder, Trolovelser og Begravelser kan beløbe sig o. 200 Rdr. Præstepenge af Stege By o. 20 Rdr. Dagsværkspenge af Landet o. 15 Rdr.

Ved Kaldet er foruden den rette Præstegaard en stor Avlsgaard, der forpagtes bort aarlig for o. 85 Rdr. 2 Mk.

Stege Kalds Indkomster kan altsaa beløbe sig til o. 1100 Rdr.

I Stege er en residerende Kapellan. Hans Indkomst kan aarlig være 200 Rdr. Itzige Kapellan er Johannes Bondæus, kommen hid fra Skaane med vore Folk i sidste Krigs Tid, gammel 56 Aar, har fri Bolig.

I Stege er nu og en Kateket, som efter kgl. allern. Befaling aarlig nyder til Løn af Sognepræsten 100 Rdr. Itzige Kateket var før Kapellan pro persona hos min sl. Formand, Mag. Huulbech, er imod sine 30 Aar. Hans Navn er Povl With.

4. Ingen flere Kirker til Kaldet¹⁾.

5. Series Pastorum. 1. Hr. Hans Boosen, Provst og Sognepræst i Stege 1513. 2. Hr. Jørgen Lauritzøn 1528 (osv. kortfattet og ufuldstændig).

6. Rector eller Skolemester i Stege Skrive- og Regneskole, som forretter tilligemed Degns Embede i Stege og de 3 næste Landsbyer, hvortil han maa holde sig en Assistent. Hans Indkomster . . . 184 Rdr. 3 Mk.

Itzige Skolemesters Navn er Gregers Schierning, har været Studiosus, kaldet af Biskop Worm d. 12. Juni 1723. 65 Aar gl., han har fri Bolig, hvor ingen Jord er til²⁾.

Foruden Skolemesteren, som [er] Degn i Stege, er efter kgl. Forordning af 1702 d. 3. Januar stændig fire Substituter paa Landet i Stege Sogn; den første er i Sprove, navnlig Christen Hansen, ikke Student, er 60 Aar gl.; den anden er i Ebbelnæs, navnlig Henrik Norman; han er Student, og er tilligemed Skoleholder i Ebbelnæsse Skole; den 3die er i Hjelm, navnlig Christoffer Reifenburg; han er ikke Student, men dog lovlig bekvem til den Gjærning, er 25 Aar gl.; den 4de er i Bidsinge, navnlig Jens Ma-

¹⁾ Nu er, som bekjendt, to Sogne udsondrede fra det den Gang overordentlig store Stege Sogn, nemlig Damsholte og Nyord.

²⁾ Gregers Madsen Schierning døde i Marts 1749 (K. S. 4. R. V, 677). Han var to Gange gift: 1. med Mette Dorthe Nielsdatter Ursin; 2. med Malene Jochumsdatter Crommelin.

thisen, er heller ikke Student, men er dog upaaklagelig, er meget gammel og graa som en Due, henimod 80 Aar. Disse Substituter ere beskikkede af mine Formænd; deres Indkomster ere 3 Mk. af hver Bondegaard, som kan beløbe sig til hver Person 18 Rdr.; saa have de og fri Hus.

7. I Steden for den Latine-Skole, der tilforn har været i Stege, er nu en dansk Skole, hvor et vist Tal af fattige Børn lære at læse, skrive og regne. Denne Forandring er sket efter en kgl. Resolution af 4. Okt. 1697. Paa Landet er ellers 3 andre ordentlige Skolehuse af Kongen byggede; det første i Tjørnemark, der er en Student Skoleholder, navnlig Anders Gottorp, som er gift og har 3 smaa Børn; han har tjent deri fra Skolens Begyndelse og er i alle Maader upaaklagelig, katekiserer lovlig vel, og er tro og flittig i sit Embede, samt skikkelig i sit Forhold. Det andet er i Ebbelnæsse; deri er og en Student Skoleholder, navnlig Henrik Norman; men ham kan jeg ikke give den forriges Berømmelse; thi han er meget kjødelig og verdslig sindet; desforuden har jeg ikke fornummet saa oprigtig Flid af ham som af den anden. Han er gift, men har ingen Børn. Den tredie er i Svensmarke; der er ingen Student, men en Lægmand, ved Navn Hans Mortensen, dog er han tro og flittig i sit Embede samt skikkelig i sit Forhold.

8. I Stege Kald er min sl. Formands Enke, som jeg saaledes er forenet med om Pensionen, at hun aarlig skal have 50 Rdr. Men her er ingen Enkebolig.

9. Hvad Landet angaar, da er, foruden de almindelige Fattiges Anstalter, Mag. Reenberg's Legatum til Udby Bys Fattige, hvoraf Renten er aarlig 14 Mk., som ingen nyder Part i uden samme Bys Fattige.

10. Der er først den rette Præstegaard, som holdes vedlige af Kirken; siden er der og en Avlsgaard, som er 16 Tdr. Hartkorn, der forpagtes bort, som foran forklaret. Dertil er Inventarium, som efter forrige Kirkepatroners Resolution betales med 105 Rdr. 4. Mk.

11. Her er adskillige Breve og Dokumenter, som høre

Kaldet til: 1. Om Rødstens Tienden af Stege Bys Nymark findes et Dok. af $^{26}/_1$ 1633; 2. et andet af $^2/_8$ 1699. Om Tienden af Ladegaardens Jord er C. 5ti Brev af $^{16}/_8$ 1685. 3. Angaaende Avlsgaarden et Dok. af $^2/_10$ 1697, et af $^{29}/_3$ 1697, et af $^{13}/_9$ 1697, som alle ere af saadant Indhold, at de bevise, hvad Jord der er til Gaarden, hvorledes Fred og Hævd skal holdes, og hvorledes med Gjærdernes Lukkelse skal forholdes. 4. Angaaende Avlsgaardens Inventarium, at det skal betales med Penge, er et Dok. af $^4/_12$ 1690.

Stege d. 28 Okt. 1738. Saaledes at være rigtigt test.
Nicolay Jæger.

Med Hensyn til den Tids Værdier kan bemærkes, at 1738 regnedes paa Møen 1 Td. Rug = 1 Rdl. 1 Td. Byg = 1 Rdl. (paa enkelte Steder 5. Mk.). 1 Td. Hvede = 1 Rdl. 2 Mk. 1 Td. Havre = 3 Mk. 1 Td. Ærter = 1 Rdl. 1 Gaas = 12 ell. 16 Sk. 1 Par Høns = 8 Sk.

Stiftsarkivets Papirer begynde fra 1728 (efter den store Brand, der havde gjort rent Bord, og udslettet saa uendelig meget af Minderne fra Fortiden). Da var Mag. Jørgen Huulbech Præst i Stege og Provst paa Møen¹⁾. Fra ham findes der mange Skrivelser til Biskop Worm, hvoraf adskillige ere meddelte i forrige Bind af disse Samlinger i Efterretningerne om Præsten Jæger og Degnene paa Møen. De fleste af Provst Huulbechs Skrivelser angaa for øvrigt Kirketugtssager, hvor af der forefaldt mange. Provsten henstillede enhver i mindste Maade tvivlsom Sag til Biskoppens Afgjørelse. Ligeledes bar hans Eftermand, Hr. Jæger, sig ad som Provst. Den Gang holdtes der nøje Regnskab med ethvert Menneske i Sognet, om de gik til Alters til de tilbørlige Tider; enhver, der kom til Sognet, skulde fra sit tidligere Opholdssted medbringe Skudsmaal om sit Forhold, og naar han sidst havde gaaet til Alters.

¹⁾ Se Dsk. biogr. Lex. VIII. 185. Museum, Tidsskrift for Historie og Geografi 1895, S. 35 ff. 82 ff.

Hvis der var nogen som helst Mangel ved slige Vidnesbyrd, indgik der strax Forespørgsel til Biskoppen om, hvorledes man skulde gaa til Værks. I et stort Sogn som Stege maatte dette give Anledning til idelige Forespørgsler. Den mislykkede Navigationsskole i Stege gav ogsaa Anledning til en Mængde Skriveri. — Følgende Brev har Interesse derved, at det viser de pinefulde Hindringer, som Censuren i hine Tider manges Gang lagde i Vejen for Udgivelsen af Skrifter, selv af saadanne, der ikke kunde vække nogen Censors Betæneligheder.

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biscop!

Salig Herr Biscop Borneman hafver for 21 Aar siden haft under sin Revision eet af mine Manuscripter, kaldet dend tredie Part af Aarons Brystspan; men som det formedelst dend Sl. Herris andre sit høye Embedes Forretninger blev liggendis, indtil, efter nogle de første Archis Approbation, hand ved Døden blef forhindret at fuldkomme det, og ieg veed, Eders Høyærværdighed, særdelis i disse Tider, er occuperet med mange fleere Forrætninger, saa er ieg ydmygst ombedende, at Deres Høyærværdighed vilde gunstigt tillade, at Herr Professor Steenbuch motte annamme forbemelte Manuscript at revidere og approbere, saasom hand formedelst bedre Tid og Leylighed formodentligen skulle vilde sig det paatage. Med Velsignelsers Tilynsning er

Eders Høyædle Høyærværdigheds

Steege d. 27 Sept. 1730.

Hr. Biscopens

underdanigste Tiener

J. Huulbech.

Udskrift: Høyædle og Høyærværdige Hr. Biscop,
Hr. Christen Worm, Biscop ofver Sædlands Stift, Facultat:
Theolog: Decanus

à Khafn

ydmyst.

I Huulbechs Tid var Hr. Johannes Bondæus residerende Kapellan i Stege. Han havde i sin Tid været Præst i Skaane, men var i Begyndelsen af den store nordiske Krigs Tid (1709—20) bleven fordrevet derfra, formodentlig fordi han havde lagt danske Sympathier for Dagen, og havde 1710 faaet Ansættelse i Stege. Men nogen Vinding for den danske Kirke har han næppe været. Følgende Breve tyde i alt Fald paa, at hans ubesindige Udtalelser fra Prædikestolen vakte Forargelse, og at man tilsidst var led og kjed af ham, og det næppe uden Grund, da han, som Tiden gik, blev mere og mere uskikket til at gjøre Fyldest i sit Embede.

1.

Højædle og Højærværdige Hr. Biskop!

Det er vel D. H. bekjendt, at Dom er falden udi den Sag mellem Hr. Bondæus og mig angaaende de Ord, han udbrød med for Alteret i Stege Kirke, da han mig Kalken skulde meddele, og som jeg nu er udi de Tanker at ville have Dommen exsequeret og ikke indstevnet til høiere Ret for ikke at geraade udi Penges Spilde paa begge Sider, saa haver jeg efter Dommens Indhold (der lyder, at bemeldte Bondæus skal sættes til Rette af sin Herredsprovst samt 2de Præster udi min Overværelse, med mere) begjæret af Hs. Velærv. Provsten, Mag. Huulbech, han vilde tiltage 2de af sine Herredspræster for at se den fyldestgjort hos atterbemeldte Bondæus, men haver svaret, det ej kunde ske, førend D. Højærv. det gunstig vilde befale. (Biskoppen anmodes derfor om at paalægge enten Magr. Huulbech eller Magr. Ramus i Vordingborg at bringe Sagen til Ende).

Stege 16. Novb. 1729.

Christen Hansen.

Udskrift til Biskop Chr. Worm.

2.

Højædle, højærværdige Hr. Biskop!

Jeg kan ikke undlade ydmygst at indberette D. H.,

hvorledes Byens Kapellan i Stege, Hr. Johannes Bondæus, seneste 4de Søndag efter Paaske til Aftensang i sin Prædiken ubesindig har udladt sig med følgende Ord, nemlig: at Konerne efter deres Barselseng uden Introduction gaa til Kirken som unge Søer; at Kongen er kommen til Verden paa samme Maade som vi andre, nemlig igjennem en skiden Rendesten. Og som ingen anden vides uden Introduction at have gaaet i Kirken efter deres Barselseng end min Kjæreste, saa kan han ingen anden med slige Ord, som han har talt, have ment, hvormed han har givet Aarsag til Forargelse og Folkesnak, hvilket jeg, efterdi Kirkens Tjenere intet derved afgik, men enhver alligevel blev betalt sit Offer, ikke saaledes kan lade passere, men hermed vil have D. H. ydmygst ombedet, at den Sag, mig til vedbørlig Reparation, maatte være Dem overleveret, og D. H. i øvrigt vilde bevise saa vel mig som ganske Menigheden den store Tjeneste og Godhed, at tilholde bemeldte Hr. Johannes Bondæus at studere til sine Prædikener og vide, hvad hans Mund siger, paa det man maa have nogen Opbyggelse af at høre ham, samt ellers at lægge Vind paa at foregaa os andre med gode Exempler uden Drukken-skab, letfærdig Snak og andet saadant. Skulde bem. Hr. Johannes, for at paaføre sig selv Vidtløftighed, saadant nægte, kan jeg det mere end tilstrækkelig med Menigheden faa bevist; og at jeg ikke D. H. før har givet saadant tilkjende, forvolder, at jeg stedse siden den Tid med Kongens Tjeneste har været occuperet. — —

Stege d. 6. Juni 1736.

E. T. Beeck¹⁾,

Major i det sjæl. Nationalregiment.

Paa Biskoppens Forespørgsel gav Provst Huulbech følgende Svar, skrevet med Hr. Povl Withs Haand og kun egenhændig underskrevet af Provsten:

¹⁾ Forbogstaverne i Navnet ere utydelige.

Højædle og højærværdige Hr. Biskop!

Til underd. Svar paa D. H. H.s Ordre. dat. 9. Juni, da har det, Gud bedre mig, i denne min Svaghed ikke været mig noget vidende om den Beskyldning, der er lagt paa Kapellanen, Hr. Johannes Bondæus; men jeg har erkyndiget mig derom for at give nogen Kundskab om den Sag. Min Medtjener, Hr. Povl With, forsikrer, at saa længe han har forrettet mit Embede i Kirken, har han ej nogen Tid fornummet, at Hr. Bondæus har forset sig med Drukkenskab eller andet; og i den Tid, jeg selv kunde forrette min Tjeneste, veed jeg intet, uden i den Sag, Hr. Bondæus var udi med Christen Hansen, som D. H. beskikkede den daværende Provst Hr. Ramus i Vordingborg at dømme i, og Hr. Bondæus da blev mulkteret, saa den Sag dermed havde Ende¹⁾. Angaaende den Aftensangs-Prædiken, Hr. Bondæus har holdt den 4de S. e. P., da er det mig nu fortalt, at han nogle uanstændige Ord har talt, tagende Anledning af det, som kort Tid forhen her i Menigheden var passeret: nogle utidige Fostre ere hensatte, og ej vides, hvis de har været; en Kone gav endelig tilkjende at have født, men hun holdt ingen Kirkegang; en Frue havde et Barn i Kirke, og en Maaned derefter, som var 1ste Paaskedag, gik hun i Kirke uden at lade sig af Præsten introducere; tre Uger efter kom en Skræder og lod mig vide, at han ogsaa vilde lade sin Kone gaa i Kirke paa samme Maade. I Anledning da af det 5te Bud, som Hr. Bondæus før ommeldte Søndag forklarede, tog han Anledning at straffe dem, som paa en eller anden Maade satte deres spæde Børns Liv til, og saa dem, som ikke holdt Kirkeskikke og tog Velsignelsen af Præsten, med videre, som i Ivrighed kan være indløbet. Min Medtjener, som i 14 Dage da havde ligget syg, hørte ikke den Prædiken, vidste derfor ej heller derom at give mig nogen Forklaring. Vilde D. H. af særdeles Naade se den Sag forligt, ellers veed jeg ikke, hvo i min Svaghed

¹⁾ Se foran S. 100.

skulde paatage sig at udføre Sagen, Hr. Jens With er den ældste, men og temmelig svag og skrøbelig, Hr. Jens Engel eller Hr. Jæger behager D. H. selv at befale. — —

Stege Præstegaard 12 Juni 1736.

J. Huulbech.

Dette er det sidste Brev fra Provst Huulbech. Da hans Svaghed tog til, maatte Præsten Engel i Borre indtil videre besørge en Del af hans Forretninger, som følgende Brev om et formentlig Indgreb i den gejstlige Jurisdiktion viser:

Deres Eminence, bøjædle og højærværdige Herre,
Doctor Christen Worm!

Som Provstens, Mag, Jørgen Huulbechs, svage Tilstand ikke tillader ham at skrive, saa har han ombedet mig paa sine Vegne at gjøre det, han ikke selv formaar, nemlig ved denne Missive aller ydmygst at erindre, det D. H. H. saa vel som Stiftbefalingsmanden gunstigt vilde behage at decidere i denne Sag, som Provsten uden Tvivl for 14 Dage siden skal have andraget angaaende en afdød Klokkerenkes Stervbo, hvor Byfogden i Stege tilligemed Byskriveren og tvende Vurderingsmænd lige saa vel indfandt sig til Forsegling, Registrering og Vurdering, som Gejstligheden, allerydmygst forhaabende, at de høje Herrers Decision herudi gunstigt bifalder Gejstligheden, som altid uden ringeste Hinder af nogen har forrettet sligt saa vel efter Klokkere og deres Enker som efter Præster og deres Enker, uagtet paa hvad Sted de har boet og ere døde. Jeg forbliver (osv.)

Borre d. 27 Novbr. 1736.

J. Engel.

Provst Huulbech døde i Oktober 1737 efter lang Tids Svaghed og efterfulgtes i Præste- og Provsteembedet af Hr. Nic. Jæger fra Elmelunde, hvem det lykkedes at tilvejebringe følgende Ordning, hvorved Hr. Povl With, der havde været Provst Huulbechs personelle Kapellan, men

nu var indtraadt i den nyoprettede Kateketstilling¹⁾, kom til at bøde paa nogle af den residerende Kapellans Mangler.

Vi begge underskrevne, Johannes Bondæus, residerende Kapellan i Stege, og Povl With, Kapellan pro persona sammesteds, have indgaaet med hinanden, at siden jeg Joh. Bondæus bliver skrøbelig og mere og mere ubekvem til mit Embede, og Hr. Povl With ved vor sl. Provstes dødelige Afgang saavidt er bleven ledig, at vor itzige Provst ikke saa hart behøver hans Hjælp og Tjeneste, imodtager jeg, J. Bondæus, at Hr. Povl With bliver min Assistens og Medarbejder i mit Embede, saaledes som vor itzige Provst formedelst min Skrøbeligheder har fundet det at være fornøden:

1. At Hr. Povl With forretter efter denne Dag al min Prædiketjeneste undtagen hver tredie Aftensang og hver anden Froprædiken, dem jeg selv forretter, saa længe jeg endnu findes nogenlunde bekvem og stærk dertil.

2. At Hr. Povl With forretter Messen for Alteret, uden paa den Tid, naar Provsten Hr. Nic. Jæger, som giver ham Kost, Lys, Ildebrand m. v. Forplejning, ellers i sit Forfald kan have ham til sin Tjeneste fornøden.

3. At han ligesaa forretter Skriftetjenesten herefter for mig, uden Provsten i sit Forfald dertil ogsaa skulde behøve ham.

4. At han forretter ydermere den Katekisation, som er i Vente at blive reguleret i Steden for Onsdags Prædiken i Kjøbstederne, naar sligt af Kgl. Maj. allern. bliver foranstaltet.

Herimod forbinder jeg mig til at give Hr. Povl With aarligen vis Løn 60 Rdr. — — Men skulde det ellers træffe sig, at jeg skulde blive ganske ubekvem, svag og sengeliggende, at mit Embedes Byrde altsammen kom til at ligge paa Hr. Povl With alene, da lover jeg ydermere at lægge 10 Rdr. til ermeldte hans Løn.

¹⁾ Se K. S. 4. R. V, 295, Møller, Mnemosyne IV, 402

Herimod forbinder jeg Povl With og tilforpligter mig alt, hvad af denne Forening kan dependere, saaledes ved Guds Naade at tage paa mig, at Hr. Johannes Bondæus derom i alle Maader skal være ubekymret, og det, saa vidt Gud vil give Naade til, med saadan Flid at forrette, at jeg i alting kan have en god Samvittighed, og for min christen Øvrighed derfor staa til Ansvar. — — (Biskoppens Stadfæstelse herpaa udbedes).

Stege den 5 Marts 1738.

J. Bondæus. P. With.

Efterdi adskillige Omstændigheder, som have ført en uomgængelig Fornødenhed af sig, have ikke alene tilskyndet mig at approbere dette, men endog givet mig Aarsag til at raade til det samme, saa formoder jeg visselig det, som jeg herved af Deres Eminence, min højædle og højærværdige Hr. Biskop, ganske ydmygelig begjærer, at dette, som til Guds Ære og hans dyrekjøbte Menigheds Opbyggelse saaledes af mig er raadet og approberet samt i Sagtmodighed, Stilhed og enfoldig Retsindighed afgjort, maa ligeledes finde D. E.s højmyndige Samtykke og Ratification.

Stege 6. Marts 1738

Nicolaj Jæger.

I Tidens Løb kunde denne Ordning dog ikke tilstrækkelig raade Bod paa Hr. Bondæus's Mangler, som følgende Breve fra Provst Jæger til Biskop Hersleb vise:

1.

Deres Eminence (osv.)!

Indlagte Tabel forklarer underdanigst, i hvad Tilstand jeg ved mine Visitatser næstafvigte Aar har funden Menighederne her paa Møen, ønskende, at den maatte være D. E. til Behag¹⁾. Hvornæst jeg underd. haver at andrage, at den her i Stege residerende Capellan, Hr. Bondæus, bliver daglig mer og mere ubekvem til sin Tjeneste. Hans Hørelse slaar ham fejl, Kræfterne gaar saaledes fra ham, at naar

¹⁾ Den findes nu ikke vedlagt Brevet.

han en Gang imellem selv prædiker, haver han meget vanskeligt ved at vinde op paa Prædikestolen, og naar han da prædiker, er der snart hverken Fynd eller Føde i det, saa jeg hverken kan eller tør længere tie dermed, men vil underdanigst bede, at D. E. vil være ham saa gunstig, saaledes at hjælpe ham i denne Sag, at han paa sin Alderdom dog kunde have sit nødtørftige Ophold, hvilket han og i en Skrivelse til mig, hvoraf følger Copi¹), fortrøster sig til. Men som han ingen Børn haver, men han og Hustru ere to ene Mennesker, begge over deres 50 Aar, saa er mit underdanigste Forslag, om det ellers kan finde D. E.s Approbation, at det var bedst, ham blev sat en Successor, og samme, efterdi han aldeles kommer til at bære Byrden, og Hr. Bondæus for sin Alders Skyld endnu kan leve længe, nød de 2de Dele af alle Kaldets Indkomster, og Hr. Bondæus den 3die Del, hvoraf han med sin Hustru gjerne kan have sit nødtørftige Livsophold. Jeg veed ikke, om jeg dertil underdanigst tør recommendere Catecheten Hr. Povl With, efterdi han nu i saa lang Tid har tjent her i Menigheden, først som Capellan pro persona, og nu siden som Catechet, at Deres Eminence ville blive ham saa gunstig og bevaagen, ved sin Forestilling at gjøre Valg paa ham. Herren velsigne Deres Eminence, at De til Guds Ære og hans Kirkes bedste med velsignet Fremgang, Lykke og Helbred i mange Aar maa forestaa det vigtige og ypperlige Embede, som Gud har betroet Dem. — —

Stege d. 26. Jan. 1740.

Nicolaj Jæger.

2.

Deres Eminence (osv.)!

I underdanigst Følge af D. E.s højstærede af 6te hujus haver jeg allerede sat Prøve paa Hr. Bondæus. Men han er ikke at overtale til at resignere, men siger saa, at ingen skal kunne overbevise ham nogen grov Sag, og derfor

²) Nu ikke vedlagt.

ikke tror, at han saaledes skulde bortkastes paa sin Alderdom, fordi han er bleven skrøbelig og utjenlig til Embedet; men at Hs. Kgl. Maj. bliver ham saa naadig at lade ham være det, han er, saa længe han lever, og i Fald han ikke maa nyde en Capellan pro persona, Deres Majestæt da er saa naadig at sætte saadan en Mand, som kan succedere ham, naar han dør, den han gjerne vil dele det halve med af Kaldets Indkomster.

Herpaa maa jeg da underdanigst afvarte, hvad D. E. vil resolve, da han siden min Ankomst ingen aabenbare, grove Excesser har begaaet; thi hvad der sker inden hans egne Døre, er ikke saa at bevise. Fornødenheden, at her endelig maa gjøres noget ved det, er først, at han prædiker ganske slet, ingen til nogen Opbyggelse; dernæst at han intet Pund eller Gaver har til at catechisere; men denne hans Tjeneste om Onsdagen maa jeg lade Catecheten forrette, naar jeg ikke selv haver Lejlighed. Dersom da hans Brev til mig, som jeg underdanigst sendte D. E. Copi af, intet kan være nok til at bygge paa, saa veed jeg ganske ingen Raad. Men af det formoder jeg dog, at D. E. haver Anledning til at gjøre, hvad Dem godt synes, og D. Højærv. for billigt eragter. — —

Stege d. 9. Febr. 1740.

Nicolaj Jæger.

Et Brev af 13 April 1740 til Biskop Hersleb fra Provst Jæger slutter med følgende Ord:

»Den Sag angaaende Capellanen vil jeg underdanigst fremdeles bede at maa være Deres Eminence recommenderet; thi alle Ting udkræver det, da det er en Ynk at betragte hans Væsen«.

Provst Jæger meddeler under 6. Sept. 1740 Biskop Hersleb, at han har ladet det kgl. aabne Brev af 23 Juni s. A., om at Præster i Kjøbstederne ikke maatte prædike

over en Time, forkynde for Medtjenerne og Klokkeren¹⁾ i Stege. Derpaa fortsætter han saaledes:

»Capellanen, Hr. Bondæus, har aldrig, det jeg veed, i den Post forset sig, jeg tror heller aldrig, han gjør, og var endda at ønske, at den meget korte Tid, han derpaa anvender, maatte være til nogen Opbyggelse. Men det er saa daarligt og elendigt, at Guds Børn iblandt sukker der over, saa jeg ser mig tvungen til at recommendere atter den Sag til D. E.s Omsorg; thi nu har han fast hver Søndag, siden D. H. besøgte Menigheden, selv prædiket, og de fleste Gange saa slet, at Folk ikke har kunnet bare sig for Latter, hvilket er til stor Forargelse. Den Catechisation om Onsdagen bliver her ganske unyttig, dersom D. E. ikke finder Raad til, at Byens Børn og Tyende kan tilholdes flittigere at søge Catechisationen; thi der kommer sjelden over en halv Snes, og mange Gang ikkun to eller tre.«

Ni Dage efter, at Hr. Jæger havde skrevet dette Brev, var han ikke mere blandt de levendes Tal her paa Jorden. Bondæus fik da Lov at blive i Embedet til sin Død, ¹/₂ Aars Tid derefter. Herom haves følgende Brev fra Hr. J. Engel, der bestyrede Provst-Embedet i Vacansen efter Provst Jægers Død.

Deres Eminence

Højædle og Højærværdige Herre!

Siden Skiftet efter min forrige Degn, sl. Conrad Ratcken²⁾ efter Loven ikke nu meget længere kan opholdes, og vores beskikkede Provst ikke endnu er ankommen, vilde jeg for Tillysningens Skyld herved ydmygst fornemme, om det maa tillades mig at foretage Skiftet, eller og D. E. vil, at det dermed skal bero indtil Provstens Ankomst, hvorom jeg ydmygst udbeder mig D. E.s Svar mig til Efterretning. Jeg vilde og herved ikke manqvere D. E. at tilkjendegive,

¹⁾ Klokkeren skulde nemlig afkræve Præsten 1 Rdl. til de fattige, dersom han ved sin Prædiken overskred den foreskrevne Tid.

²⁾ Se K. S. 4. R. V, 669—75. 717.

at forrige Cappellan til Stege Menighed Hr. Johannes Bondæus ved Døden er afgangen sidst afvigte 10 Martii, og at samme Dødsfald ikke før efter Skyldighed er bleven notificeret, vilde D. E. ikke ugunstig optage, saasom jeg af Svaghed har været forhindret, at jeg ikke førend nu samme Dødsfald har kunnet indberette. Jeg forbliver (osv.)

Borre d. 28. Marts 1741.

J. Engel.

Den Provst, der ventedes paa, var Hr. Rasmus Paludan, hidtil »Tolvprædikant« i sin Fødeby Christiania, der den 30. Debr. 1740 var beskikket til Sognepræst i Stege og Provst paa Møen. En af hans Konkurrenter, Præsten Joh. Henr. Schow ved S. Mortens Kirke i Næstved, der ogsaa havde søgt Præsteembedet i Stege, da det forrige Gang var ledigt¹⁾, skriver: »Jeg begjærede det vakante Stege Kald paa Møen; men Nej, det skulde da Hr. Paludan fra Norge have; thi han havde Justitsraad Holmsteds Datter til Ægte²⁾«. Den sidste Bemærkning er næppe ganske nøjagtig, da det først skete senere, at Paludan i sit andet Ægteskab blev besvogret (dog ikke Svigersøn) med den ansete Justitsraad Frederik Holmsted, Borgmester i Kjøbenhavn³⁾. Men i ethvert Tilfælde viser denne Bemærkning, at man ikke antog, at Biskop Hersleb, der fra sin Bispetid i Christiania maatte kjende Paludan nøje, i nogen særlig Grad havde fremmet hans Befordring, saa meget mere som Hersleb ved en senere Lejlighed betegner ham som »en god og ærlig, men overmaade ulærd Mand.« Hans Virksomhed paa Møen blev kun kortvarig, da han snart atter, som Stiftsprovst, vendte tilbage til Christiania; senere blev han endog Biskop i Christianssand. Herslebs Karakteristik af ham passer godt nok med det Indtryk, vi faa af de Skrivelser, der haves fra hans Haand, medens han var paa Møen. Sit Modersmaal skrev han næppe saa korrekt

¹⁾ K. S. 4. R. V, 293.

²⁾ N. k. S. IV, 767.

³⁾ Dsk. biogr. Lex. VII, 606 sml. ned XII, 536.

som en af hans Skoleholdere¹⁾; men for Resten søgte han at komme frem med det gode, og han kom maaske lige saa vidt dermed, som hans Forgjænger Jæger med det skarpe og haarde. Hans kortsynede Adfærd overfor de Præsteembedet og andre offentlige Institutioner tilhørende Bygninger, som tidligere er omtalt²⁾, har næppe skaffet ham Efterkommernes Velsignelse.

Ikke længe efter sin Ankomst til Stege tilskrev han Biskop Hersleb, som følger:

Højædle, højærværdige Hr. Biskop!

Hr. Ancher Borch, hvis Menighed³⁾ grænser nærmest til mig og min anbettede Menighed, er dog halvanden Mil imellem os, har forlangt af mig, at jeg vilde betjene ham med det højværdige Alterens Sacramente; men, som jeg ikke bekvemmelig kan forlade Menigheden her, tit maaske paa saadan Tid, da her vel vil indfinde sig en stor Mængde til Skrifte, for at rejse hen til Søndersogn for at skrifte ham og hans Kone Dagen tilforn, saa vil jeg hermed ydmygst forespørge mig hos D. H. H., om jeg ikke i saadan Henseende turde tage ham og hans Kjæreste til Skrifte om Morgen; ligesaa om jeg derudi forser mig, at jeg tænker at tillade dem, der bor paa Nyord i min Menighed, langt borte og tvært over Vandet, naar det er Uvejrs og Storm om Lørdagen, om det skulde hænde sig, at de om Søndag Morgen kan blive skriftede; hvorpaa jeg forventer D. H.s gunstige Resolution. Ellers takker jeg og min Kone ved denne Anledning ydmygeligst baade D. H. og kjære Frue og Børn for seneste beviste store Gunst og Godhed; takker ogsaa ydmygst for D. H.s gode Raad, at vi skulde tage ind til Provst Terpager⁴⁾ som meget kjærlig

¹⁾ I Breve til Biskop Hersleb skriver han t. Ex. hvidløftig, foriæves o. lgn. ikke at tale om, at Stilen er ujevn og mangelfuld.

²⁾ K. S. 4. R. IV, 812.

³⁾ Fanefjord.

⁴⁾ Lavrits Terpager, Præst i Mern og Provst i Baarse Hrd.

herbergede os i to Dage, hvorefter vi kom til Stege Paaske-aften. Jeg blev indsat anden Paaskedag og prædikede tredie Paaskedag, saa jeg nu alt er i fuldt Arbejde. Den trofaste Gud, som har kaldet mig, give mig Visdom og Naade, Mod og Kraft. Jeg forbliver (osv.)

Stege d. 18de April 1741.

Rasmus Paludan.

Udskrift til Biskop Peder Hersleb.

Ved kgl. Reskript af 11. Novbr. 1740 var det bestemt, at en Del af Stege Landsogn skulde udsondres til et eget Sogn, kaldet Damsholt; men da Opførelsen af en Kirke tog Tid, blev der først 22. Marts 1743 beskikket en Præst til Kaldet, nemlig Rasmus Platou, og samme Dag kaldtes Provst R. Paludan fra Stege til Stiftsprovstiet i Christiania. Hans sidste Brev fra Stege vedrører Ansættelsen af en Degn i Damsholt¹⁾. Kirken her indviedes den 17. April 1743 af Biskop Hersleb, der samtidig ordinerede den kaldede Præst²⁾.

Samme Dag Paludan kaldtes til Christiania, blev Mag. Johannes Friedenreich, hidtil Sognepræst i Asminderød og Grønholt, Præst og Provst i Stege. Hans Befordring fra Asminderød synes mest at skyldes den Omstændighed, at Christian VI i Anledning af en Tvist mellem Sognepræsten og Kapellanen ved Fredensborg Slotskapel, Erik Lemming, gjerne vilde have Friedenreich forflyttet³⁾. Muligvis har den sidste heller ikke tilfredsstillet Kongens

¹⁾ K. S. 4, R. V. 716—7.

²⁾ Talen ved Kirkens Indvielse er trykt foran i 3die Del af Herslebs Taler ved Kirke- Bispe- og Presteindvielser. I Stiftsarkivet findes følgende Bevis:

Højædle og højærværdige Hr. Biskop Hersleb haver til mig underskrevne udlaaet fra Stiftskisten en liden Sølvkalk og Disk til at betjene Syge med, samt en dertil hørende liden Sølvflaske til at føre Vin og Oblater udi, tilsammen vægtig 19 Lod og 1 Qvintin, hvorfor jeg hermed kvitterer. Kbhavn. den 13. Maj 1743.

R. Platou.

³⁾ Rørdam, Hist. Saml. og Studier III, 64—5. 204—5.

og Hofpræst Bluhmes Smag som Ordets Forkynder. Friedenreich synes derimod at have staaet i et venskabeligt Forhold til Biskop Hersleb. Ligesom denne havde han vistnok oprindelig tilhørt den pietistiske Retning, men havde, som det ogsaa var Tilfældet med Biskoppen, i Tidens Løb taget kjendelig Afstand fra denne Retning. Som Udøver af Lovens Bestemmelser om Anvendelse af Kirkens Disciplin viste Friedenreich oftere en Adfærd, der maaske kan have haft Medhold i Lovens Bogstav, men hvorved han dog næppe har virket til Guds Riges Fremme, men vel til at udsaa en Hob Had og Bitterhed¹). Skjønt der er bevaret mange og lange Skrivelser angaaende saadanne Sager fra Stege i hans Tid, er det dog vanskeligt at finde ud af, hvem der har haft Retten paa sin Side, da den ene gjerne gjorde det til sort, som den anden erklærede for hvidt. Men et stærkt Indtryk faar man, og det er, at der ikke var noget tabt, da de gamle Kirketugtsbestemmelser gik i Graven.

Efter den tidligere omtalte residerende Kapellans, Hr. Joh.s Bondæus's, Død var den oftere nævnte Hr. Povl With bleven resid. Kapellan i Stege. Han var uden Tvivl en saare agtværdig og vel begavet Mand, hvem det imidlertid gik som flere i hin Tid, der ikke havde personlige Forbindelser, at det var ham saare vanskeligt at komme frem paa Embedsbanen. Han trængte haardt dertil, da Embedet som resid. Kapellan, der i sig selv var daarlig lønnet, var blevet forringet derved, at en Del af Stege Landsogn 1743, som foran er omtalt, udskiltes til et eget Sogn. I et Brev af 16. Marts 1744 beder Povl With Biskop Hersleb om hans Anbefaling til det ledige Sognekalde Kippinge paa Falster, for at han »kunde subsistere med Hustru og Børn«, men han fik ikke Embedet. I et Brev af 7. Okt. s. A. til Biskoppen anbefaler Provst Friedenreich Hr. Povl With til

¹) Dette gjælder særlig en ondartet Sag, han havde med Apotheker Andreas Christian Eegholm i Stege 1747—9 (see nedenfor).

Befordring til Sundby Kald paa Falster, der var ledigt ved den forrige Præsts Afsættelse. Men heller ikke denne Gang havde han Lykken med sig. Det næste Brev, ham angaaende, lyder saaledes:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

Højgunstige Velynder!

I Steden for at forflytte Hr. Povl With til noget bedre i det timelige, har det behaget Gud at forflytte ham til det bedste udi det evige, idet han d. 3. Maj i Mandags efter 14 Dages Sengeleje og $1\frac{1}{2}$ Aars skrøbelig Helbred salig hensov.

Gud, som sørger for sin Kirke, sende mig en trofast og fredsommelig Medarbejder igjen, og er det Guds Villie, ønsker jeg ingen hellere end nærværende Studiosum Nicolaj Ullitz, som just er rejsefærdig til Kjøbenhavn for at tage Attestats. Han har udi sin Ungdom i Fattigdom men med stor Flittighed gaaet Helsingørs Skole igjennem, som Rector Clod til hans Berømmelse vidner om ham, og, siden han blev Student, har han vist sig i megen Stilhed og Gudfrygtighed ikke alene at være en sand Christen, men et bekvemt Redskab til at vise andre Vejen til Guds Rige: det samme han og har ladet se Prøve af udi den Tid, han her har været ved den danske Skole i Stege, hvor der med de fattige Skolebørn paa 2de Aars Tid ved hannem er viist mere Frugt end i de sidste 10 Aar af andre. Derforuden har han og nu mere end $1\frac{1}{2}$ Aar, da sl. Hr. With har vaaren svag og sjælden kunnet forrette sit Embede tilbørlig, gjort mig god Hjælp, især med at catechisere og informere de unge til Confirmation, hvortil han ej alene har gode Gaver, men og af Gud nydt god Lykke og Fremgang. Dersom jeg nu maa udbede mig D. H. H.s højstformaaende Recommendation for bemeldte Ullitz til at nyde Successionen efter Hr. With, vil jeg ikke alene med allerærbødigst Taksigelse anse saadan D. H.s Bevaagenhed lige saa fuldt, som det var viist mod en af mine egne Sønner,

men ogsaa haabe, Guds Ære derved kan fremmes. Jeg haver i denne Sag ikke villet lade Ullitz søge andre paa Haanden uden, næst Gud, D. H. alene, hvis Godhed befaler mig at have en ærbødig Fortrolighed til saa kjær en Biskop; men, om forlangtes, kunde den ganske Menighed recommendere Ullitz, som jeg venter at blive strax antagen til Examen Theol. hos de Professorer, der i denne Maaned examinere. Jeg tror vel ikke at nogen Skibs- eller Feltpræst skulde med god Villie tage mod dette Brød, som før har været lidet nok, men nu mindre, siden saa stort et Stykke ved Kaldets Deling er afskaaren, saa at der ikke kan gjøres Regning paa 80 Rdr. aarlig.

Gud selv, som denne Handel overgives til, søge sin Ære og Sjælenes Salighed, at sende mig saadan en Medhjælper, med hvilken jeg udi Fred og Ro kan arbejde, saa længe jeg skal være i Vingaarden.

Velsignelsers Gud lyksaliggjøre og glæde D. H. H. med megen Naade, Kraft, Sundhed og Fornøjelse, til bedste for Guds Kirke og til Glæde for D. H.s Clienter, iblandt hvilke jeg er

Deres Højædle Højærværdigheds
underdanige og æreskyldige Tjener

Stege d. 5 Maj 1745.

J. Friedenreich.

Den af Provst Friedenreich saa varmt anbefalede Nic. Ullitz fik dog ikke Kaldet, men derimod Christian Würtzel, af hvem Stege dog kun fik liden Glæde, naar man skal dømme efter følgende Skrivelser til Biskop Hersleb:

1.

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

Højgunstige Velynder!

Efter mit Embedes Pligt, skjønt ikke uden Græmmelse, maa jeg berette D. H. det onde Rygte, som ligger paa Hr. Würtzel, uagtet mine til hannem forhen gjorde Erintringer og private Formaninger. Jeg vil ikke melde om, hvad som forhen passeret er; jeg skammer mig og at be-

rette, hvad som med Drukkenskab og videre contra sextum Præc. skal være sket Hel. 3 Konger Aften, da han dog prædikede Hel. 3 Konger Dags Aftensang, men desværre saaledes, at en Del af Tilhørerne gik ud, en Del blev siddende at bele ham, og en Del, som havde videre Eftertanke, maatte græde over hans Ord og besønderlige Gebærder. Han selv, da jeg lod ham kalde, mente og svarede mig, at han aldrig havde gjort saa opbyggelig en Prædiken som denne. Hvad det er anbelangende contra sextum, da nægter han det; men Pigen, som jeg har examineret om denne Sags Sandhed, fortæller adskillige Omstændigheder, som gjør det onde Rygte rimeligt.

Som da saadanne aabenbare Kjødets Gjæringer ere til Forargelse for mange: der have ogsaa adskillige beklaget sig over hans Levned og angivet ham for mig, saa har jeg ikke længere kunnet dølge saadant for D. Højærv. Jeg havde vel tænkt udi 2de af Herredsbrødrenes Nærværelse at sætte Hr. Würtzel til Rette; men som hans Skam blev derved des større, og jeg selv er øm over at gjøre hans Forseelse bekjendt, saa har jeg taget mig den Frihed at anmelde sligt for D. Højærv. alene og tillige gjøre Forbøn for Hr. Würtzel, som har lovet Forandring og Forbedring; men henstiller alting til D. H.s gode Behag, med Ønske, at baade Guds Ære maa fremmes, og Hr. Würtzels timelige Velfærd ej at forspildes.

Den gode Gud styrke og raadføre D. H. i sine mange og høje Embedsforretninger. Herren forny Deres Sundhed og lade det begyndte nye Aar tilbringe Naade og Lyksalighed, som ønskes D. H. med velbr. Fru Bispinde og ganske Familie. — —

Stege d. 10 Januar 1747.

J. Friedenreich.

2.

Angaaende Hr. Würtzel er det min Pligt at give D. H. denne Efterretning, at jeg i 2de Præsters, nemlig Hr. Engels og Hr. Borchs, Overværelse har foreholdt ham baade sit

Levned og Rygte og formanet ham til Forandring og Forbedring, hvilket han ogsaa lovede og forsikrede trolig at ville holde, hvortil Gud forlene ham sin Helligaands Bistand. Hvad hans Prædiken paa H. 3 Kong. Dag til Aftensang angaar, da har han leveret mig noget Papir, som jeg selv i hans Hus af hannem annammede, hvorpaa er skrevet nogle flere Prædikener, som han siger skal være holdne i sidste Jul; men som intet af det, han talte paa bemeldte Dag i Kirken, findes skrevet, men det, som er skrevet, er af en anden Materie og anden Stil eller Talemaade; der er og paa det Papir, han overleverede mig, skrevet en Prædiken til Dom. post Circumcis., hvilken Søndag ej i Aar er indfalden, saa slutter jeg, at hans holdte Prædiken har vaaren extempore, hvorfor jeg og har foreholdt ham dette, at han i saa Maade haver illuderet mig, idet han har leveret mig de Prædikener, som maaske aldrig ere blevne holdte i Stege. Efter gjorde Formaning til ham lovede han at ville ved Bøn og Paakaldelse gjøre sig mere Umag for sine Prædikener herefter, som jeg og mærker allerede er sket.

Turde jeg til Slutning melde mine saa vel som bemeldte Herredsbrødres Tanker, som jeg formoder, D. H. ej ugunstig optager, siden de sigte til Guds Ære og Stege Menigheds Bedste, da ere de saaledes: Siden en Del, ja en stor Del af Menigheden, har ladet sig forlyde, at de hverken gaa til Skrifte hos Hr. Würtzel, ej heller høre ham prædike formedelst hans forargelige forhen førte Levned og Rygte, og Hr. Würtzel dog nu har lovet Sinds og Levnedes Forandring, saa ønskede jeg, at han kunde bytte med en anden Capellan enten i Jylland eller paa et andet Sted, hvor de ej havde hørt noget af hans Rygte. Dog henstilles dette til D. H. H., som ved de af Gud meddelte høje Naadens Gaver haver bedre Indsigt i Guds Kirkes Sager end mange andre. Imidlertid beder jeg allerydmygst, at min oprigtige Enfoldighed maa i bedste Mening optages. Hos saa mange af Tilhørerne, som har talt med mig selv om Hr. Würtzel, har jeg søgt paa alle mulige Maader at

borttage den Forargelse, som de har taget. Gud selv gjøre herudi det bedste. — —

Stege d. 8 Febr. 1747.

J. Friedenreich.

Hr. Würtzels Tid i Stege blev ikke lang, og da han døde 28. Marts 1748, trængte Provst Friedenreich atter paa for at faa Nic. Ullitz til Kapellan, som følgende Brev viser:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

Med den Vogn, som Madame Würtzel sender til Khavn. for at afhente sin Moder, gives mig Lejlighed efter skyldigst Pligt at berette, at Capellanen Hr. Christian Würtzel er i Morges Kl. 7 udi Omvendelse og Tro ved en salig Død bortkaldet. Var det nu Guds Villie, at Studiosus Nicolaj Ullitz, som jeg forhen har taget mig den Frihed at recommendere til D. H., maatte succedere, ønskede jeg det af Hjertet, saasom jeg kjender hans utrættelige Flid og redelige Intention til at opbygge Christi Menighed, hvilket han nu paa 5te Aar har udvist som Catechet baade i Skolen og Kirken, samt det besværlige Arbejde ved Tugthuset. Da bemeldte Ullitz ifjor var udi Khavn, haver Hr. Gehejmeraad Berkentin lovet at ville, i Anledning af hans Tieneste ved Tugthuset, recommendere ham; maatte det nu behage D. H. H. at lægge sin højformaaende Recommendation dertil, tillige med de andre Directeurs¹⁾, eller og selv alene ville bevise den Naade at paategne Suppliquen, haaber jeg, Guds Forsyn bøjer Kongens Hjerte til en naadig Bønhring. — —

Stege d. 28 Martii 1748.

J. Friedenreich.

Denne Gang lykkedes det Provsten at faa sit Ønske opfyldt, idet Ullitz under 19. Juli 1748 blev beskikket til residerende Kapellan i Stege. Vi skulle gjøre nærmere Bekjendtskab med ham i det følgende. Først skulle vi dog

¹⁾ For Møens Tugthus.

dvæle lidt ved nogle af disse fortrædelige Kirketugtssager, der jevnlig forefaldt i hin Tid, da man med Magt vilde tvinge Folk til at gaa til Alters. Herom tilskrev Provst Friedenreich Biskop Hersleb, som følger:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop (osv.)!

Udi Anledning af nogle her i Stege, som har holdt sig fra Alterens Sacramente, tager jeg mig allerydmygst den Frihed at consulere D. H., om samme kan til privat Absolution antages uden kgl. Bevilling, siden de over 1 Aar ikke har været til Guds Bord.

Den første er Apotheker Egholm og hans Kjæreste, som sidst vare til Alters d. 1 April 1746 og ej har ladet sig anmelde til Communion, førend d. 6 Juni næstafvigte, som var udi den Uge, da jeg var til Landemodet, hvorfor Klokkeren svarede, at han udi min Fraværelse turde ikke tegne dem, siden det var saa længe, siden de sidst vare til Alters. Herpaa lod Apothekeren det bero indtil for en Maanedstid siden, da han ved et Brev begjærede det af mig selv, hvorpaa jeg talte med ham og sagde, at jeg ej uden at forespørge mig hos D. H. turde antage ham, hvilken Forespørgsel jeg forlængst allerydmygst havde gjort, dersom jeg ikke havde vidst, at D. H. var hindret ved sit Embedes høje Forretninger, som ej tillod D. H. Tid til at give mig sit behagelige Svar. Apothekerens Undskyldninger for sit Forhold ere disse; at han i lang Tid har »lagt« i Kjøbenhavn at søge noget hos Kongen, som og er sandt; thi fra først in Majo og indtil Aarets Udgang var han ikke hjemme. Dernæst siger han, at han ej har siden den Tid vaaren saa frisk, at han kunde komme udi Kirken, og lade sig betjene hjemme med Sacramentet vilde han nødig, saasom han haabede hver Dag at blive saa frisk, at hans Kjæreste kunde tillige med ham selv komme i Kirken; desforuden siger han, at han har haft saa mange Sinds Bekymringer, at han ej har været saa beredt, som han vilde. — Dersom disse anførte Aar-

sager kan være gyldige nok til at undskylde ham, skulde det være mig kjært (thi ellers vil han maaske sige, at jeg af Had ej vil antage ham). Hans Levned er desforuden ogsaa i andre Maader ustraffeligt og skikkeligt, ligesom og hans Kjærestes, der er et fromt og gudfrygtigt Menneske, og aleneste for hendes Mands Skyld har holdt sig saa længe fra Sacramentet.

Den anden, som ligeledes har holdt sig fra Alters, eller rettere at sige af Skjødeshed forsømt sin Saligheds Sag, er en Vægter, navnlig Jacob Larsen Horn, der forhen har været indsat paa Tugthuset, og som han skikkede sig vel, blev han efter Recommendation til de høje Herrer Directeurer løsgiven og af Byfogden her antagen til Vægter. Men siden han kom ud, har han ofte været liderlig, ej alene med Drik, men og med at slaa hans Kone, ja at true hende med en Ulykke, hvilket Konen har klaget over, men han selv nægter. Jeg har adskillige Gang maat gaa ned i Raadhuskjælderens, hvor han boede, for at styre hans Ondskab mod Konen; jeg har og tit og ofte haft dem begge i mit Hus at formane dem til Forlig; men ikke desmindre har han dog ej villet gaa til Alters, og ej heller har han villet tilstede sin Kone det. Jeg har derfor kaldet dem begge for mig udi Medhjælpernes Nærværelse og foreholdt ham, at eftersom han ej har været til Alters siden den 5. Januar 1746, burde han udstaa Kirkens Disciplin, hvortil han svarede, at han før skulde gjøre en Ulykke paa sig selv. Han brugte en slem Mund baade mod mig og Medhjælperne, og vilde i det øvrige give Skylden paa sin Kone. Jeg har da hidindtil, i Haab om hans Sinds Forandring, ladet ham Tid at betænke sig, og indesluttet ham i Bønner til Gud. Men som han nu er bleyen opsætsig mod Byfogden, der uden Tvivl idag skriver til Directionen om at faa ham indsat i Tugthuset igjen, saa ønskede jeg at vide D. H.s Resolution og Betænkning, om Konen, som mest for Mandens Skyld har holdt sig fra Sacramentet, og ellers er et skikkeligt Menneske, maa

uden publicque Absolution antages til Guds Bord, dernæst, om Manden, ifald han paa Tugthuset og ved Tvang kan vise Forbedring og Forandring, maa ogsaa være fri for Kirkens Disciplin.

Ydermere har jeg allerydmygst at andrage for D. H., at en Matros-Kone, navnlig Gundel Høj, er berygtet for Horeri med adskillige, hvilke jeg har ladet kalde for mig, hver for sig selv, da nogle af dem har beklaget sig, at de af hende vare forførte, men ved Guds Naade vilde forlade deres ugudelige Veje. Men endskjønt jeg ofte har haft Bud til det onde Menneske, nemlig bemeldte Kvinde, har hun dog aldrig villet komme til mig. Jeg har derfor sammenkaldt Medhjælperne i Sacristiet, og ved Klokkeren og Degnen ladet hende advare at komme til mig der, hvilket jeg tvende Gange har gjort; men som hun ikke har villet møde, men er fræk og haardnakket i sin Synd, og desforuden hovmoder sig deraf, at hun kan vise sin Ulydighed imod mig, burde hun vel betale den i Loven dicterede Mulct, 2 Lod Sølv; men som Loven ikke melder, hvo samme Penge skal indkræve, saa vil jeg allerydmygst forespørge mig, om jeg ikke ved et Politiforhør og Dom skulde se at faa hende straffet for sin Ulydighed, ligesom jeg efter Lovens Bydende har ved Klokkeren advaret hende at holde sig fra Nadverens Sacramente, udi Haab at hun maatte ved Guds Naade vorde ædru af Djævelens Snare.

Min Dristighed i at gjøre D. H. Ulejlighed med denne lange Skrivelse maatte gunstigt optages. Herren velsigne D. H. med Naade og Styrke baade aandelig og legemlig, til Guds Kirkes bedste og alle oprigtige Clienters Glæde (osv.)

Stege d. 20 Sept. 1747.

J. Friedenreich.

Biskoppens Svar lyder saaledes:

Til Provst Friedenreich.

Deres Velærv's Skrivelse af 20de hujus har jeg rigtig erholdet og derpaa til venlig Gjensvar skulde melde:

1. Det staar lige saa lidet i min som i D. V.s Magt

at dispensere i Kongens Lov, hvilket Forordningen om Kirkedisciplin forbyder Præsterne under deres Embeds Fortabelse. De Aarsager, som Apotheker Egholm foregiver til sit Afhold fra Sacramentet, ere ikke af den Art, som det kgl. Reskript tillader Biskoppen at gjøre allerund. Forestilling om, men vel af den Art, at de kan bevæge Hs. K. Maj. til Mildhed, naar han supplicerer derom, hvilket han faar gjøre jo før jo bedre, og om det kommer til min allerund. Erklæring, skal jeg ikke være derimod.

2. Hverken kan Vægteren Jacob Larsen Horn eller hans Hustru blive fri for Kirkens Disciplin; ifald han skulde sættes ind i Tugthuset; da er ej bedre Middel til Scandalens Ophævelse end Skriftestaaelse; men saa maa hun dog staa Skrifte; thi hun burde ikke lade sin Mands Ugudelighed afholde hende fra Saligheds Midler, og om han vilde hindre hende derudi, saa burde hun andraget det strax.

3. Naar den Matroskvinde, Gundel Høj, ikke efter lovlig og igjentagen Tilsigelse vil møde for Præsten og hans Medhjælpere, da giver Præsten og hans Medhjælpere det skriftlig tilkjende under deres Haand paa slet Papir til Byfogden, som det da overlades til, hvad heller han vil exequere Bøderne efter den Angivelse, hvilket han sikkert kan gjøre, eller han vil lade hende for Tinget indkalde og dertil dømme (osv.). Den 30 Sept. 1747.

P. Hersleb.

Sagen mellem Provst Friedenreich og Apotheker Eegholm kom dog ikke til Ende ad den af Biskoppen anviste Vej, men udviklede sig til en fortrædelig Proces. Den 5. Debr. 1748 meddeler Præsten A. Borch til Biskoppen, at Retssagen mellem Provst Friedenreich og Apotheker Eegholm var begyndt samme Dag. Biskoppen havde overladt Hr. Borch som Sætteprovst at tage to Assessorer i Retten af Møens Præster, og han havde derfor valgt Hr. R. Platou i Damsholt og Hr. Achthon i Magleby; men Eegholm havde

ved sin Prokurator (Isaac Rasch) forlangt Hr. Plesner i Elmelunde istedenfor Achthon, hvilket Borch ansaa for utilbørligt, da Plesner f. T. selv var under Rettens Tiltale. Eegholm havde foregivet, at han vilde indkalde Hr. Achthon som Vidne, skjønt denne paastod, at han intet vidste til Sagens Oplysning. Det var altsaa kun et Paaskud for at faa ham udskudt af Retten. Sagen henstilledes til Bispens Afgjørelse. Den følgende Retssag viser, at Biskoppen ikke gav Eegholm Medhold; men for øvrigt skulle vi ikke gaa videre ind paa dens Enkeltheder, men derimod gaa over til en anden, der særlig vedrører Kapellanen, Hr. Ullitz, men hvori Sognepræstens uheldige Forhold til Apothekeren ogsaa spiller ind.

Blandt Skikke, der til en vis Tid have været almindelige i Kirken, men nu heldigvis ere bortfaldne, hører Skikken at takke for Højtidsoffer ved en særlig Tale, sædvanlig den første Prædikedag efter Højtiden. I den første Halvdel af det 18de Aarhundrede ser man, at Skikken har været almindelig¹⁾, og det er kjendeligt, at der oftere er drevet et vist Kunstleri dermed, vel ikke uden den Hensigt derved at gjøre Menigheden villigere til at yde Præst og Degnen Skjærv, som plejede at gives i Offer. Naar Skikken er bortfalden, vil næppe være let at afgjøre, da sligt jo ikke sker samtidig paa alle Steder, men lidt efter lidt, alt som en ny og mere fremskreden Slægt afløser den gamle, for hvem Fortidsskikken ikke havde noget stødende.

Om den Form for Taksigelsen, som Hr. Ullits brugte, da han første Gang havde oppebaaret sit Juleoffer, har han selv paa given Foranledning meddelt følgende:

Næst for Velsignelsens Lysning af Prædikestolen var min Offertaksigelse Ord til andet saaledes:

Dilecti! Endskjønt Tiden er forløben, beder jeg dog, eders Kjærlighed tillader mig at aflægge min skyldige Tak-

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. III, 787.

sigelse for eders Velgjerninger imod mig til denne højtidelige Julefest.

Velgjerningerne vidner om Yndest, og Velgjerninger bør i det ringeste vederlægges med Taksigelse, om Yndest og Kjærlighed skal vedvare. Eders Velgjerninger imod mig, som forhen saa og til denne glædelige Højtid, vidner om eders Yndest og Kjærlighed til mig, hvorfor jeg herved aflægger min skyldige Taksigelse. Herren haver forordnet for dem, som forkynde Evangelium, at de skal leve af Evangelio, og at de, som vare paa Alteret, blive meddelagtige i Alteret (1 Cor 9 v. 13. 14). Det glæder mig derfor, at I vil kjende dem, som arbejde iblandt eder. Gud har skikket mig til at forkynde Evangelium iblandt eder og at betjene Alteret, og jeg erkjender med største Taksigelse eders Kjærlighed, som har undet mig at leve den korte Tid, jeg uværdig har været hos eder, idet eders Velgjerninger har opfyldt min Trang og Nødtørftighed. Abel ofrede en Gang Herren, og som hans Offer skete af Tro og Kjærlighed, fandt Gud Behagelighed dertil (Gen. 4,4. Ebr. 11,4). Jeg er og forvisset om, at I, der ere sande troende og har ladet Guds Aand opfylde eders Hjærter med Kjærlighed til at ofre mig eders Gaver, ogsaa har fundet Behagelighed for Herrens Øjne i denne eders Gjerning, for hvilken Gud og vil velsigne eder. Om end nogen maatte være sindet som en vantreven Nabal (1 Sam. 25), der ikke har yndet og derfor ikke undet mig, er jeg dog med David fornøjet ved at have i de fleste fundet Naade og Yndest for en gudfrygtig Abigaels Øjne. Jeg takker eder derfor baade høje og lave, unge og gamle, store og smaa i Staden og paa Landet, fattige og rige. Til enhver, som har baaret eller ladet frembære sin Gave til mig af et kjærligt Hjærtelag, frembær jeg og igjen min skyldige og ydmyge Taksigelse af et kjærligt Hjærtelag. Til dem i Enkestanden, blandt hvilke de højædle Fruer, dem jeg med Johannes (2 Joh. 1 v.) kan kalde udvalgte. Til Øvrigheden i Regjerestanden, der har foregaaet Undersaatterne

med et godt Kjærligheds-Exempel, at jeg kan sige med Syrach (Syr. 10,2): Undersaatterne vare som Øvrigheden. Til dem i Krigsstanden, for hvis Øjne jeg har fundet Velbehag som Peder for Høvedsmandens Cornelli Øjne (Act. 10). Til Borgene i Staden og Bønderne paa Landet. Til alle i Almindelighed og hver i Særdeleshed aflægges min Tak. Dem, som har haft Villie, men ikke Evne, vil jeg takke og bede Gud, for at han vil med sin rige Velsignelse opfylde al deres Nødtørftighed. Dem, som har haft Evne og ikke ville, vil jeg ogsaa takke, at de har forskaanet mig for deres Gave. Thi som den ikke kunde komme af et kjærligt Hjærtelag, var det hverken dem eller mig tjenligt med Velsignelse. Alle, som har udrakt sin Haand i dette forbigangne gamle Aar at fylde min Haand med Kjærligheds Gave, vil jeg ønske, at Gud i det nu for Haanden værende nye Aar vil opfylde af Himmel, Jord, Land og Vand med al aandelig og legemlig Velsignelse.

Herren velsigne dig og bevare etc.

Nicolaj Ullitz.

Apotheker Eegholm, der maa have følt sig ilde berørt ved denne Taksigelse, tilskrev strax efter Hr. Ullitz følgende Brev:

Hæderlige og meget vellærde Hr. Ullitz,
værende Tid Stege Bys Capellan!

Det er mig baade uvedkommende og alt for vidtløftigt herpaa at censurere Deres idag [holdte] Højmesseprædiken; men Deres brugte Offertak gav en Slags Opsigt og satte ethvert fornuftigt Menneske udi en Slags Skrupel, og aller-mest mig i en Sjæleangst, som af alle menes at være peget paa og være derved med deres Bøn og Taksigelse overgivet i al aandelig og legemlig Fristelse. Hvad enten Deres Prædiken[er] ifølge Lov og Landemodets Monita bliver udstuderede, med Agtsomhed skrevne, og ikke uden Efter-tanke udplaprede, er ikke min Sag at requirere, uden for saa vidt det [er] forhen idag nævnte Offertak vedkommende. Tør De Ord til andet efter denne min venligste Begjæring

meddele mig det skriftligt, skal det i Eftertiden blive mig en Ro i Samvittigheden og uden al Forargelse stille min Hjærtebekymring. Hvis De som en tro og oprigtig Sjælehyrde ikke herudi vil føje mig, maa det uden Fortrydelse vorde mig tilladt at indrette saaledes mine Messures, som det for den alvidende Gud og den christelige Verden maa være bekjendt, uden Anstød, Svig eller hemmelig Argelist. Til den Ende har jeg mig forbeholdt Copi af denne min Missive, og efter at jeg allerede har taget brave Mænds Attestata om Deres idag brugte afskyelige Expressioner, ønskes af et enfoldigt og redeligt Hjærte, at Deres Sind og Hjærtelag efterdags maa blive Gud og Mennesker tækkelig, med Forblivende enhver sand og troende Christens tjenstærbødige og beredvilligste Tjener

Stege d. 29 Dec. Ao. 1748.

A. C. Eegholm.

Herpaa gav Hr. Ullitz følgende »Gjensvar«:

Velædle Hr. Apotheker Eegholm,
Højtærede Ven!

Som jeg maa fornemme af Deres Skrivelse til mig af Dato 29de Dec., at De er geraaden i Skrupel, Sjæleangst og al aandelig og legemlig Fristelse over min Bøn og Offer-Taksigelse samme Dag, saasom det skulde menes, at derved var peget paa Dem: da gjør det mig hjærtelig ondt, at jeg uskyldig derudi skulde være Aarsag; thi jeg kan forsikre i al Sandhed, at jeg uden nogen Slags Hensigt til nogens Person i Særdeleshed i Menigheden har fremført baade Bøn og Taksigelse; vil derfor kjærligst bede, at Deres saa øm befundne Samvittighed deraf ingen Forargelse maa tage. Og siden De har den Fortroenhed til mig som en Sjælesørger at aabenbare mig Deres Sjælenød, vil jeg, saa vidt Gud forlener mig Aand og Naade dertil, gjerne gaa Dem til Haande med bedste Raad, som skal først være dette: At De indfalder til Gud med ydmyg Bøn, brugende disse Davids Ord, Psalm. 102. v. 3: Skjul ikke dit Ansigt for mig paa den Dag, jeg er i Angest, bøj dit

Øre til mig den Dag, jeg paakalder dig, skynd dig og bøn-hør mig! Og overgiv saa tillige herved Deres Sjæl i Frelserens blodige Fortjeneste til alvorlig Selvfornægtelse, at Guds gode Aand kan i Deres syndige Jammers-Følelse virke en levende Tro og brændende Kjærlighed til Gud og Næsten. · Dernæst hold flittig ved at gaa i Guds Hus til at styrkes mere og mere i Sjælen ved Naademidlernes gudelige Betragtning og værdige Brug. Saa kan De være forsikret paa, at Jesu Sjæleangest, da hans Sjæl var be-drøvet indtil Døden, skal komme Dem til Trøst og Be-styrkelse i al Anfægtning og Fristelse. Vil De end have den Fortrolighed til mig, at handle med mig i Enrum, Deres Sjælenød angaaende, da skal jeg vise mig, saa vidt min Formue strækker, som en ret Sjølesørger med Guds Ord at trøste Dem, og imidlertid bede Gud se til Deres arme Sjæl, at den maa reddes ud fra al fortvivlende Angst i Tiden og Evigheden. Herren give, at vi med det gamle Aar, som idag endes, maatte udgaa fra alle gamle Synder og Laster, og med det nye Aar, som i Morgen begyndes, fornyes i vort Sinds Aand til et helligt og gudeligt Levned, at vi som nye Creaturer i Christo maatte blive mere og mere Guds Sind og Billede ligedannet, indtil vi skal fuldende vore Aar her og faa et evigt Nyaar i Himmelen, ønsker

Deres beredvilligste Tjener og Forbeder

Stege d. 31. Dec. 1748.

N. A. Ullitz.

Da det tegnede til, at der vilde udvikle sig en Rets-sag af Offertaksigelsen, tilskrev Hr. Nic. Ullitz Biskop Hersleb følgende Brev:

Deres Eminence!

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop,

Højgunstige Velynder og Patron!

Herved fordrister jeg mig underdanigst at insinuere til højgunstigst og behageligst Eftersyn min paa Søndag imellem Jul og Nyaar til Højmesse gjorte Offer-Taksigelse,

for hvilken Apotheker Eegholm ved 2de Mænd med inde-sluttede Skrivelse har ladet mig beskikke. Men som jeg mærkede derudi hans gamle Sindelag, har jeg efter enfoldigste Skjønsmhed svaret derpaa, som paa Brevet undertegnet staar. Skulde en hadefuld Intention videre søge min Fortrød, bønfaller jeg ydmygst og underdanigst, Deres Eminences gamle Gunst og Patrocinium maa ved Guds Bistand styre min gamle Fjendes Ondskab¹⁾. — —

Stege d. 14de Jan. 1749.

N. A. Ullitz.

Det lader dog til, at Apothekeren har betænkt sig paa at gjøre videre ud af Sagen. Den 1. Febr. 1749 skrev Biskop Hersleb i alt Fald til Provst Friedenreich: »Intet indkommet mod Hr. Ullitz«, og siden høres intet derom. Derimod indgav Hr. Ullitz under 14. Marts 1749 et Andragende til Biskoppen, hvori det bl. a. hedder:

»Da det er Deres Eminence velbekjendt, hvor knap Capellaniets Indkomster er her i Stege, især siden Kaldets Deling, saa fordrister jeg mig herved at andrage Chordegnens Mr. Schiernings hæftige Svaghed, der betager ham Mælet, saa Døden synes hvert Minut at gjøre Ende paa hans Liv. Skulde der ved hans Dødsfald ske nogen Forandring, da bedes om Assistance til at faa lidt Tillæg til Kaldet. At dette er meget knapt, erfarer ej alene jeg, men endog 2de mine Formænd har maattet finde det samme. Den første, Hr. Povl With, baade hørte jeg særdeles klage over, at han, paa det allernøjeste taget, ikke kunde komme ud med sine Indkomster, saa og saae jeg ham inderligen

¹⁾ Under Provst Friedenreichs langvarige Strid med Apotheker Eegholm havde N. Ullitz undertiden gaaet Provstens Ærende til Apothekeren og derved paadraget sig dennes Vrede, saa at Eegholm t. Ex. 1 Febr. 1748 skrev til Biskop Hersleb: »For kort Tid siden har Provstens Tjener, Fuldmægtig eller Famulus, Studiosus Niels Ullitz, under en nidkjær Maske meget bespottelig og paa en ugudelig, papistisk Maade attaqueret mig i mit eget Hus, da han kom med Provstens Svar«.

græmme sig over, at han efter mange Ansøgninger ikke kunde blive forflyttet, hvorfor han ved sidste Ansøgning udbød med disse Ord: Vil Menneskene ikke forflytte mig til nødtørftigt Levebrød, saa forflytter Gud mig nok snart til det bedste Brød i Himmelen; jeg skal aldrig søge mere. Og derefter gik han i et nedslaget Sind en kort Tid til sin Død. Den sidstes, Hr. Würtzels, Tilstand, var saa slet, at hans Enke efter hans Død har maattet gaa fra Arv og Gæld.« — Hr. Nic. Ullitz bad derfor om, at Skolen ved Mr. Schiernings Død maatte henlægges til Kapellanen. (Lønnen for Skoletjenesten var 100 Rdr., hvoraf der dog afgik 25 Rdr. til en Vikar, der læste med Børnene).

I Biskoppens Kopibog findes intet Svar paa dette Andragende, men derimod en Ordre af 28. Marts s. A. til Provst Friedenreich om at indsætte Studiosus Niels Holst, der var kaldet til Chordegn og dansk Skoleholder i Stege.

Hvad Friedenreich selv angaar, da har man fra den nærmest følgende Tid et Par Henvendelser af ham til Biskop Hersleb, der vise, hvorledes han søgte Raad og Bistand hos denne sin Velynder i vanskelige Forhold. Den 27. Juni 1749 skrev han saaledes:

»Angaaende den Blame, som den af D. H. omtalte store Mand af Taabelighed har paaført mig, staar jeg in dubio, om jeg skal tilskrive ham derom, eller jeg skal befale Gud Sagen og bie, indtil Tiden fører min Uskyldighed for Lyset. Herren være min Raadgiver! Jeg formoder og underdanigst udbeder mig ogsaa Raadførelsen af D. H. Højærværdighed.

Det er os ikke bekjendt, hvad Biskoppen har svaret, eller hvad det var for en »Blame«, der var paaført Provst Friedenreich.

Den 6. Maj 1750 indberettede denne til Biskop Hersleb at for 8 Dage siden var der en Søndag Morgen Kl. 7 kommen en Vogn fra Frenderup i Damsholt Sogn til ham med Begjæring, at han strax vilde komme og berette en Kone, der nys havde faaet Tvillinger og ikke mentes at

kunne leve. Folkene havde først haft Vogn hos deres egen Sognepræst, Hr. Platou; men han havde svaret, at han ikke kunde komme før efter Prædiken, og at »han laa og svedede«. Friedenreich sendte da Kapellanen Hr. Ullitz ud for at berette Kvinden. Dette tog Hr. Platou sig imidlertid meget nær, beskyldte Provsten for at have begaaet en lovstridig Handling, og mente, at der var tilføjlet ham selv en stor Beskæmmelse, som om han ikke kunde forrette sit Embede; forlangte ogsaa de Folk tiltalte, der havde sendt Bud efter Provsten (Kvinden var allerede afgaaet ved Døden), og gjorde i det hele en farlig Støj over en ringe Ting. Ved Biskoppens Mægling blev Striden dog jevnet, som det ses af følgende Brev:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

For Deres gunstige Svar af 16. hujus angaaende den Misforstaaelse mellem Hr. Platou og mig er jeg allerydmygst med Ære og Taksigelse forbunden. Og som Sagen mellem os er i Mindelighed afgjort saaledes, at jeg har declareret i et Brev til Hr. Platou, at hvad som er sket med den syges Betjening, er sket i en god Intention, baade for at tjene den syge og ham, hvorpaa Hr. Platou igjen har svaret, at han takker mig for min Tjeneste etc., saa har jeg ikke villet forbigaa ved dette at indberette D. H. H. saadan vores Forening, det jeg og ønsker at have med alle. —

Stege d. 20 Maj 1750.

J. Friedenreich.

Den 27. Juni 1759 døde Provst Johannes Friedenreich. Da Hr. G. Achthon i Magleby Dagen efter meldte Dødsfaldet til Biskoppen, tilføjede han: »Hvis en af Præsterne Stoud i Kjeldby eller Platou i Damsholt, der ere ældre in officio, erholdt Embedet, ønskede jeg at succedere vedkommende.« Der gik imidlertid ikke som forudset, at nogen af de to nævnte Præster kom til Stege. Efterfølgeren som Sognepræst her og Provst paa Møen blev Hr. Lavrits (ell. Lars)

Gram, der sidst havde været Præst i Sorø og Professor i Theologi ved Akademiet sammesteds. Der er allerede i forrige Bind meddelt adskillige Skrivelser fra ham, som vidne om, at han var en duelig og besindig Mand, der, saa vidt det kan ses, egnede sig godt til at være Provst. Han var en yngre Broder til den lærde Professor Hans Gram og syslede med Udarbejdelsen af en Biografi af sin berømte Broder. Det er rimeligvis dette Arbejde, hvortil der hentydes i følgende Skrivelser.

1762 ⁷/₄ (Stege). Provst L. Gram takker Biskop Harboe »for den meddelte Underretning om mit lille Skrift og for al den store Omhue og Bevaagenhed, Deres H. Højærv. udviser derved. Hvad Udgivelsens Tid og Maade angaar, da har jeg længe siden indstillet alle Ting til saa trofast en Ven af den sl. afdøde og saa god en Patron for mig.«

1763 ²⁰/₇ (Stege). Provst L. Gram tilskriver Biskop Harboe bl. a. følgende: »Een Ting har jeg underdanigen at foreslaa paa egne Vegne: Jeg er kommen i Erindring om, at min sl. Broder havde adskilligt at forrette ved Sorø Ridderlige Academis Istandsættelse; og jeg holder det for et Slags Utaknemmelighed imod ham og Steden, som jeg har nydt godt paa, hvis der intet blev meldet derom ved hans Levneds Beskrivelse. Derover vilde jeg underdanigen forespørge hos D. H. Højærv., om det ikke kunde gaa an, at jeg med et lidet Præambulo om saadan hans Tjeneste og om de Professorer, Kraft, Sneedorff og Lysholm, som han recommendede dertil, og som vare mine bedste Venner, mens jeg levede der, kunde føje min Oration, jeg holdt om Hs. Majestæts Velgjerning i den Fald, som et Appendix til min lille tynde Bog, at den maatte blive lidt mere trivelig? da jeg, om saadant finder D. Højærv.s Approbation, skal strax indsende med Præfationen et corrigeret Exemplar deraf¹).« For øvrigt beder han om Tilladelse til at rejse over til Laaland for at se til sin Broders (Mogens G.'s) Enke og Børn og gjøre nogen Rigtighed for dem.«

Blade af Møens Kirkehistorie

i første Halvdel af 18. Aarhundrede.

(Slutning.)

Ved H. F. Rørdam.

II. Kjeldby.

Da Selskabet for Danmarks Kirkehistorie i Aaret 1897 holdt Møde i Kjeldby Kirke, kom jo ved den Lejlighed Stedets kirkelige Historie paa Tale. Hvad der blev fortalt, skal ikke her gjentages¹⁾; kun nogle enkelte Punkter af Kirkens og Præsteembedets Forhistorie skulle berøres, inden vi gaa over til de Bidrag, Bispearkivet indeholder fra det i Overskriften nævnte Tidsrum.

Den 8. Decb. 1411 udstedte Jakob, Biskop af Gardar, paa den roskildske Biskops Vegne et Afladsbrev for »Kelby« Kirke paa Møen²⁾. Den 10. Febr. 1518 gav Christiern II sin. Kapellan, Hr. Johannes Skotte, Præsentation paa to Sognekirker paa Møen, Østerborg (=: Borre), der var ledig ved Hr. Anders's Død, og Kielby, der var ledig ved Hr. Laurits's Død, for saa vidt Bispen i Roskilde vilde tillade, at én Mand, paa Grund af disse to Præstekalds ringe Indtægter, maatte besidde dem begge annekterede til hinanden. Om Biskop Lage Urne har givet Tilladelsen, maa vi lade staa hen; men den 30. Novbr. s. A. gav Kongen Hr. Christen Pedersen, »Klerk af Odense Stift,« Præ-

¹⁾ Se K. S. 3. R. V, 148 ff.

²⁾ Grønlands hist. Mindesmærker III. 151.

sentation paa Kielby med sammes Annex, S. Jørgens Kapel »Spitalsby«, som Hr. Johannes Johannis (formodentlig den ovennævnte Johannes Skotte) havde afstaaet til ham¹⁾. Det er denne Chr. Pedersen, der nævnes i Wibergs alm. Præstehist. II, 75; men at han »havde været Munk i Odense,« staar der ikke noget om i Kongebrevet.

Af senere Præster i Kjeldby er i dette Tidsskrift tidligere omtalt Hr. Anders Lauritsen (1584) og Hr. Laurits Michelsen (1608 og 10), samt Hr. Hans Nielsen (Stege), der gennemlevede Svenskekrigens Trængsler og døde 1673²⁾. Om den sidste findes i Landemodesakterne fra Okt. 1662 følgende Notits:

Synod. Dionys. Roskild. 1662.

»Hr. Hans Nielsen i Kjelby paa Møen stevnet af M. Hans Jensen, Provsten, at hans Kvinde var kommen 8 Uger og 3 Dage for tidlig med sit Foster. Han havde ført Tingsvidne, at hun tvende Gange var falden og ilde slaget, noget før hun gik i Barselseng, og at Barnet ikke var fuldbaaren, der det blev født, var og blaat og sort, døde og kort derefter. Blev dømt kvit for Provstens Tiltale, efterdi var vundet, at hun var tvende Gange falden, og Barnet var ikke fuldbaaren«³⁾.

I Aaret 1710 blev Hr. Jens Jensen With, der i nogle Aar havde været res. Kapellan i Stege, Præst i Kjeldby⁴⁾. Fra hans Haand haves følgende Optegnelse om Kaldet:

1. Til Kjeldby er 56 Decimantes. I Sognet findes nu 30 Husmænd, 33 Inderster. Kommunikanternes Tal er o. 320.
2. Jus vocandi tilhører Hs. Kgl. Majestæt.
3. Kaldets Indkomster: a. Tiendes Beløb: Rug 80 Td.

¹⁾ Suhms Saml. II, 1, 166. 177. Jvfr. Paludan, Møen I, 504.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. IV, 404. V, 149. 332 ff. 340 f.

³⁾ Ny kgl. Saml. 1171. 4°.

⁴⁾ I Kirkehist. Saml. 4. R. V. er allerede meddelt adskillige Efterretninger om denne Mand.

Byg 80 Td. Lam, Kalve og Føl 60 St. Gjæs 60 St. For Grisetiende gives aarlig 1 Skp. Havre til Gaasen, Høns 56 Par. Bistader aarlig 1 eller 2. b. intet Mensalgods. c. Offer og Accidenser o. 60 Rdr. — Summa 271 Rdr.

4. Kjeldby Kirke ejes af Hs. Kgl. Maj.

5. Kjeldby Sogns Præsters Navne og Orden siden Reformationen findes hos Provsten; thi jeg har aldeles intet derom. — Jens With blev kaldet af sl. Mag. Morten Reenberg, da Provst og Sognepræst til Stege, 1705, d. 10 Nov. at være hans Personal-Kapellan, da residerende Kapellan Hr. Povl Olufsen formedelst Alderdom og lang Byrde var udmattet og sengeliggende. Var jeg saa Pers.-Kapellan til den sl. Mands Afgang 1706 Dom. 2 p. Pascha; blev derefter Sogne-Kapellan til Stege Menighed, hvor jeg var næsten i 4 Aar. Ao. 1710 blev jeg kaldet derfra at være Sognepræst til Kjeldby Menighed; haver saa været Præst paa 33te Aar. 62 Aar gl.

6. I Kjeldby er én. af Kongens Skoler, og ved samme er en Skoleholder, som ikke er Studiosus, navnlig Niels Andersen.

7. Ingen Enke er nu ved Steden, som nyder Pension; men forhen i 8 Aar nydt aarlig af Kaldet 24 Rdr., indtil hun kom i Ægteskab med Informator sl. Lousen paa Navigationsskolen, og efter hans Død bor endnu i Kjeldby i en liden Bolig, som af en gl. Præst for mange Aar var opbyggt til hans Hustru efter hans Død.

8. Ved Kjeldby Kald er ingen Slags Stiftelse, Legatum eller Donation til fattige eller andet gudelig Brug.

9. Annexgaard findes ikke, men Præstegaardsavlingen er anslagen i Hartkorn 13 Td. 6 Sk. 2 Fd. 1 Alb.

10. Ingen Breve eller Dokumenter til Præstegaardens Nytte fandtes for mig; men nogen Tid efter min Ankomst fandt jeg bag et gl. Panelværk, som blev nedbrudt, nogle gl. Tingsvidner over 100 til 200 Aar paa Præstegaardsjorden, som altid har været Tvist om i mange Aar, hvilke jeg 1713 lod forny paa stemplet Papir, saa vel som Extrakt

af Landmaalingen, udløst i Kjøbenhavn af Konduktøren, paa den Tid Mr. Heggelund.

11. Degnekaldets Indkomster, naar Pensionen til Skolen i Stege (2 Td. 4 Sk. 1 Fd. Rug, 3 Td. 6 Sk. 3 Fd. Byg) bliver fradraget, beregnet til 86 Rdr. 3 Mk. 12 Sk.. Degnen Peder Bech er i denne Maaned 30 Aar og er som Studiosus kaldet af D. Højærv. selv i indeværende Aar.

Kjeldby 1. Sept. 1738.

Jens With.

I Hr. Jens Withs Tid boede Herredsfoged Henrik v. Ham i Kjeldby Sogn i Byen Taastrup, hvor der endnu findes en Gaard paa over 12 Tdr. Htk., som formodentlig i sin Tid har afgivet Bolig for nævnte Foged, der blev en besværlig Sognemand for Præsten, som følgende Brevvexel mellem Provst Huulbech i Stege og Præsten i Kjeldby vil vise:

1.

Velærværdige Broder!

Herredsfogden Monsr. Henrik von Ham har idag ved Skrivelse af 20. Maj beklaget, at da han var i Kjeldby Kirke sidst afvigte 1ste Pinsedag, skal han iblandt andet af E. V.s Prædiken have hørt disse Ord: At der var kommen En hid fra et andet Land, og han ligner Djævelen. Hvorfor, som han ej veed nogen i Sognet at have været udi et andet Land, saa at sige, uden han, og derfor fatter de Tanker, at E. V. skal have ment ham dermed, saa er hans Begjæring til mig, at jeg paa mit Embedes Vegne vilde lade kalde E. V. for mig i hans Hosværelse, paa det De kunde erklære sig, hvem De dermed have ment, førend han (som han skriver) griber det nærmere an. Paa denne Herredsfogdens Begjæring vilde jeg tjenstl. bede, E. V. ville behage paa førstkommende Onsdag d. 26. Maj at indfinde sig i mit Hus til Kl. 2 Eftermiddag, og mig derom et Par Ord skriftlig tilforn meddele til min Efterretning betimeligen. Med Velsignelsers Tilønskning er jeg E. V.s

Stege d. 24. Maj 1728

beredvillige Tjener

J. Huulbech.

Velærværdige og vellærde Hr. Jens With, Sognepræst
for Kjeldbymagle Menighed.

2.

Erklæring paa Herredsfoged von Ham's vrang Beskyldning
til Hr. Provsten, Mag. Jørgen Huulbech i Stege.

Ædle og velærværdige Hr. Provst!

Deres meget bærede af 24. hujus i al Ærbødighed
at besvare, da veed jeg fast ikke, hvorledes jeg skal for-
staa denne Handel; thi intet smerter haardere end at an-
klages og beskyldes for Uskyldighed. Dog, Gud ske Lov,
jeg er ikke fremmed ved denne Hede!

Hvad Herredsfoged Sigr. von Ham har behaget at an-
drage for Hr. Provsten om min 1ste Pinsedags Prædiken — —
da, hvis jeg ikke havde Deres ædle Velærværdigheds Haand
og Brev herom, var det mere, end jeg kunde troet, at
Herredsfogden, som jeg altid har anset for en meget for-
nuftig, sandfærdig og ædru Mand, skulde saa ubetænksom
og ublu sigte mig for det, jeg har talet af det hellige Sted,
ligesom jeg havde talet videre, end jeg burde, og forsvar-
ligt kunde være. Hvad jeg har talet, er talet aabenbare i
den ganske Menigheds Paahør, og det bør han bevise, at
jeg har talt noget saaledes, som han det forklarer. — —
De Ord, jeg beskyldes for, ere aldrig taledes af mig, men
kortelig, som følger: De ugudelige i Verden efterstræber
altid de gudfrygtige og vil endelig føre Krig og Strid imod
dem, enddog man ingen Aarsag giver dertil. Saadanne
uroelige Hoveder slægter Djævelen paa, der stripper Landet
om, ja! af ét i et andet, og allevegne, hvor han kommer,
ypper Kiv og Klammer. Disse Ord har jeg prædiket og
med min Prædiken skal bevise, hvor og naar paakræves,
og dermed vil jeg møde for Guds Dom.

Jeg formoder derfor, Hr. Provsten finder Anledning
af dette mit Svar til at have mig undskyldt og forskaaet
for at møde i Morgen paa slig en ubevislig Angivelse og
nøgen Beskyldning, saa som det maatte blive til des større

Forargelse, og Herredsfogden efterdags faa den Vane, at hver Gang min Prædiken ikke kunde være ham tilpas, skulde jeg have frisk Alarm; men naar han beviser det, han har skrevet, lovlig, skal jeg finde mig i Resten, helst da Hr. Provsten har været saa god at lade sig underrette om Sagen ved dette mit forlangede Svar, Dem jeg i det øvrige ydmygt recommenderer alting, og at De vilde behage slige Historier anmelde for Deres Højædle Højærværdighed Hr. Biskoppen, som af medfødte Mildhed imod dem, som lider Uret, vel raader Bod paa, at en fattig Præst, som elsker Fred, umolesteret kan gjøre sit Embede. Jeg forbliver etc.

Skrevet af min Søn Povel With
Kjeldby Præstegd. d. 25. Maj 1728. test. J. With.

3.

Velærværdige Broder!

Jeg har efter Deres indkomne Missive idag tilskrevet Herredsfogden i de bedste Terminis, saa jeg vil haabe, han lader den Sag og fattede Mistanke falde uden videre Paataale. Ombedes tjenstlig, at E. V. vilde i min Fraværelse forrette Hr. Nicolai Jægers Barnedaab paa den af ham berammede Tid, hvorom Dem vil gives videre Kundskab. —

Stege d. 25 Maj 1728. J. Huulbech.

Velærværdige og vellærde Hr. Jens With.

Provstens Haab om, at Herredsfogden skulde opgive Mistanken mod sin Sognepræst, synes kun i ringe Grad at være gaaet i Opfyldelse; thi vel afstod han fra Klagen mod Hr. J. With i Anledning af Prædikenen, men derimod søgte han senere at komme ham til Livs paa anden Maade. Saaledes optog han 10. Marts 1729 et Politiforhør i Anledning af, at der formentlig havde gaaet et Par Mennesker for meget op at ofre til Præsten ved en Barnedaab i Kjeldby Kirke — Præsten formentes altsaa at have overtraadt Bestemmelserne om Faddernes Antal — og lignende

usle Smaaligheder, der ret viste Herredsfogdens Ondsindethed og fremkaldte følgende Nødraab til Biskop Worm fra den forfulgte Præst:

Højædle og Højærværdige Hr. Biskop,
Højgunstige Patron!

Af dato 31. Martii sidstleden indgav jeg min underdanigste Memorial til mine høje Herrer og Patroner, Hr. Stiftsbefalingsmanden og Hr. Biskoppen¹⁾, og venter daglig med Smerte en naadig Resolution paa mit Andragende, da Herredsfogden von Ham endnu er ligesaa bitter og bister som forhen, og ved hans uretfærdige Politi og Forbud Tid efter anden betager mig det, Gud og Kongen allernaadigst har tillagt mig at leve af. Han har til Dags ikke ytret sig imod nogen med sin Politi uden imod mig alene; er dette ikke smerteligt! I alle andre Sogne her paa Landet holdes al den gamle Skik; men hos mig er det nu saa ganske forvendt formedelst hans Trusler, at ikke én af 12 Bomænds Kvinder her i Byen turde gaa til Offers 2^{den} Paaskedag, da de dog fulgte Kvinden til Kirke. Nødigt vil jeg trætte med saa ond og trættekjær en Mand, som for sligt er vide bekjendt; indflyer derfor endnu til min høje Øvrigheds gunstige Forsvar.

Jeg veed vel, at den gode Hr. Biskop daglig besværes med mange store Byrder; men jeg beder dog for Guds Skyld: Glemmer mig ikke, som saa haardelig undertrykkes! Naadige Herre, lenter det end noget, jeg venter dog vist Deres naadige Resolution og Bistand, med underdanigst Respekt forblivende Deres højæle Højærværdigheds

allerydmygste Client og Tjener
Kjeldby Præstegaard d. 27. April 1729 Jens With.

At Bispen med Kraft har taget sig af den forfulgte Præst, ses af følgende Brev:

¹⁾ Dette Andragende vides ikke at være bevaret.

Højædle og højærværdige Hr. Biskop,
min mægtige Patron og milde Fader!

Jeg fattige Mand takker allerydmygst for den Naade, De forgangen Aar beviste imod mig, at redde mig fra min Modstander paa den Tid, Herredsfogden i mit Sogn, som da var mig meget gridsk med at hevne paa mig det, andre havde brudt; men, Gud ske Lov! ved Deres høje Myndighed bragtes det saa vidt, at Løven blev til et Lam, og jeg siden den Tid har haft god Fred. Dette og andet mere gjør mig saa dristig endnu at søge saa mild og naadig en Fader, hvis gode Hjerte er altid rede til at hjælpe alle, at D. H. vilde lægge denne Naade til, at forhjælpe mine 2 mindste Sønner, Hans og Matthias With, den ene paa 13de, den anden paa 14de Aar, til den kongl. Sorø Skole, der at nyde H. K. Maj.s Naade og Beneficiis, om nogle Pladser findes vacante, eller og saa snart de ledige vorder, hvor om jeg tillige har indgivet min allerunderd. Supplik til min allern. Overherre og Konge i det kgl. danske Kancelli. Børnene har, Gud ske Lov, lagt Grundvolden nogenlunde hjemme¹⁾ og paa det $1\frac{1}{2}$ Aars Tid, begge har været under Mag. Arnsbachs²⁾ Information i Vordingborg, hvilket faldt temmelig kostbart ud med Kost, Kammer etc. En liden Prøvestil hosfølger efter enhvers Profect³⁾, om det maatte behage D. H. at kaste et naadigt Øje derpaa, dennem til Gavn og mig fattige Mand til nogen Lindring og Glæde i Fremtiden. — —

Kjeldby Præstegaard d. 13. Dec. 1730.

Jens With.

Under 14. Apr. 1731 anbefaler Biskop Worm til Kongen Hr. J. Withs Ansøgning om hans Sønners Optagelse i Sorø Skole, idet han bevidner, »at de ere saaledes grundede, at de i den Tid, Sorø Skoles Foundation foreskriver, kunne

¹⁾ I Marts 1729 omtales, at Hr. With havde en Huslærer, Mr. Wording, til sine Børn.

²⁾ Rektor i Vordingborg, nys udnævnt til Sognepræst smst.

³⁾ Findes endnu vedlagt.

blive bekvemme til det Kgl. Universitet at dimitteres.« Senere indgav Hr. With følgende Andragende:

Til Biskop Worm.

Nu kommer jeg igjen som den ublu Betler, i Haabet at blive bønært, siden 7 Candidati fra Sorø Skole ere dimitterede i Aar, og vacant Plads findes paa Closteret, som mig nylig af mine Sønner er kundgjort. Bedes derfor i dybeste Ydmyghed, at D. H. ville ihukomme sit gode Løfte og tænke paa Barmhjertighed imod min Søn Matthias With, som jeg nu paa 3die Aar har betalt Kosten for. Naadige Herre, taler ikkun et Ord, saa er deres ringeste Tjener i dette Fald vel hjulpen, og saa skal Herren af Himlen igjen bevise Barmhjertighed imod min Herre og deres højprise-lige Familie i tusende Led. — —

Kjeldby Præstegaard paa Møen d. 1. Augusti 1733.

Jens With.

Efter at Rektor Sneedorfs Vidnesbyrd om det unge Men-skes gode Fremgang var erhvervet, og Faderen 18. Jan. 1734 havde indgivet en Ansøgning til Kongen, blev samme sendt til Biskoppens Erklæring, der 4. Febr. s. A. afgaves til Gunst for Ansøgeren.

Hr. Jens With havde 5 Sønner, der alle holdtes til Bogen og endte som Præster¹⁾. Om en af dem, Hr. Povl With, resid. Kapellan i Stege, har der ovenfor (S. 112 ff.) været Tale. Om en anden af dem, Jens With, skrev Provst Nic. Jæger i Stege 5. Febr. 1739 bl. a. til Biskop Hersleb: »Sognepræsten til Kjeldbymagle Menighed, Hr. Jens With, haver meget bedet mig, at jeg maatte recommendere en af hans Sønner, navnlig Jens With, som er Hører i Stubbe-kjøbings Skole i Falster²⁾, at ifald der skulde blive kaldet Felt- eller Skibspræster, at Deres Eminence da vilde være saa mild og gunstig at lade ham blive en af dem, som

¹⁾ Wiberg II, 75. Om et Par af Sønnerne findes Efterretninger i Personalhist. Tidsskr. I og II (s. Registeret u. With).

²⁾ Jvfr. Barfod, Den falsterske Gejstligheds Personalhist. II, 24.

dertil udvælges. Personen haver meget gode Attester baade fra Biskoppen i det Stift og fra Herredets Provst, hvor han er.«

Efter ovennævnte Provst Jægers Død¹⁾ skrev Hr. With følgende Brev til Biskop Hersleb:

Højædle højærværdige Hr. Biskop, Naadige Herre.

Da Provsten, Hr. Nicolai Jæger, ved Døden næst afvigte d. 15. Sept. var salig hensovet, blev hans Dødsfald min Nabo, Hr. Plesner, og mig ved Skrivelse fra Sterbboet tilkjendegivet, hvorfor vi og strax forføjede os did og Sterbboets Forsegling til Ende bragte; men som sl. Provsten nu paa det sidste tog mig fri for alle Skifteforhandlinger, siden han vel saa' og fornam, at min Alderdom og Skrøbelighed fast mere forhindrede end befordrede Forretningen, saa er min allerydmygste Ansøgning, at D. H. H. ved sit høje Embedes Myndighed vilde højgunstigt endnu fritage mig for videre med sl. Provstens, Hr. Jægers, Sterbbo mig at befatte, samt andre her efter, i den korte Tid jeg kan have tilbage, paafølgende Skifteforretninger, særdeles som jeg forhen i 32 Aar dermed har haft nok at forrette, og Skrøbelighed med Aarene daglig tiltager jo mere og mere, des formedelst, som jeg vidner i Sandhed for Gud, ikke har været i Stege By siden forgangen Aar d. 4. Sept., da jeg prædikede, efter mit Tilfald sidst, til Convent. Naadige Herre, som dette staar alene i Deres høje Magt, saa vil jeg og her paa forvente Deres naadige Resolution og Bøn-hørelse. Med allerydmygst Taksigelse baade for mig og min Søn, Hr. Povl With, som D. H. saa naadig har ihukkommet; forblivende i dybeste Ydmyghed til Døden (osv.)

Kjeldby Præstegd. d. 21. Sept. 1740.

Jens With.

I Henhold til ovenstaaende Begjæring blev Hr. With fritagen, og Hr. J. Engel i Borre konstitueret i hans Sted. —

¹⁾ Om Jægers tidligere Forhold til With er i K. S. 4. R. V, 278 ff. meddelt Efterretning.

Aaret derefter fik With Nordmanden Ludvig Stoud til Kapellan, og da denne havde ægtet hans Datter, afstod den gamle Præst 1742 Kaldet til Svigersønnen og døde snart efter. Følgende Brev fra Stouds Tid handler om et Præste-Enkesæde i Kjeldby og giver nogle Oplysninger om tidligere Præsters Familieforhold:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

Højgunstige Velynder!

Angaaende det af sl. Mad. Lous beboede Hus i Kjeldby, da havde jeg tænkt, at det burde tilhøre hendes Arvinger, i Henseende at det er bygt af sl. Hr. Niels Teilgaard¹⁾ til hans Enke, Thale Hansdatter²⁾, som siden kom i Ægteskab med Successore, Hr. Rasmus Treschow; og som Hr. Treschow derefter blev gift med den nu afdøde Mette Clementin sal. Lous³⁾, syntes det rimeligt, at, siden Huset ej til et Skolehus nu behøves formedelst de oprettede kgl. Skoler, det da arvelig tilhørte hende selv og paafølgende hendes Arvinger efter hende, helst siden det er bekostet af den Bo, som hun med sine egne Midlers Forlis er kommen ind i som en Arving. Men som jeg i de gamle Skifteprotokoller ikke finder, at Huset er anført til Skifte og Deling blandt andre Sterbbo-Effecter imellem Enke og Arvinger enten efter Hr. Teilgaard eller Hr. Treschow, ventelig i den Henseende, at det til et publicke gudeligt Brug var destineret, saa indstilles det til D. H. H.s gode Behag, om bemeldte Hus maa her efter tilhøre Præsteenkerne i Kjeldby, den ene efter den anden, saaledes, at om Hr. Stouds Kjæreste bliver Enke, Huset da maa beboes af hende, saa længe hun lever eller lyster, og efter hende af Hr. Stouds Efterkommeres Enker, og om der skulde blive flere Enker paa én Gang end én, da den, som først er bleven Enke,

¹⁾ Var Præst i Kjeldby til 1684.

²⁾ Vistnok en Datter af Provst Hans Jensen Viborg i Stege.

³⁾ Efter Hr. Treschows Død havde hans nævnte Enke ægtet Andreas Lous, Bestyrer af Navigationsskolen i Stege.

at være Beboer af Huset (paa det al Disput i saa Maade kunde i Fremtiden forekommes), men den, som tiltræder Huset, at holde det forsvarlig vedlige, og til den Ende annamme det ved Vurdering og Syn, at det efter sammes Død kan findes i lige saa god Stand, som det er annammet. Men naar ingen Præsteenke er, Huset da at vedligeholdes af Præsten, som imidlertid kan gjøre sig det nyttigt, som han bedst befinder. Dersom D. H. H. tillige med Stiftamtmanden nu gunstigst skulde behage dette at approbere, kan Huset ved tagen Syn og Vurdering af 2de Præster, tillige med den dertil liggende Have, overleveres Hr. Stoud til Reparation og Vedligeholdelse, paa den Condition, at hvad som Huset bliver forbedret og i bedre Stand sat, end det nu er værd og forefindes, skal Efterkommernes Enker ej være forbundne at give Hr. Stouds Enke Vederlag for, og saa fremdeles den ene Enke efter den anden, i Henseende at den, som bebor Huset, er fri for Husleje. Hvad Anordning, som Stiftets høje Øvrighed behager da herudi at gjøre, maatte befales mig at indføre udi Møens gejstlige Rets Protokol til Efterretning for Efterkommerne i Fremtiden.

Guds Velsignelse til Naade, Sundhed og Lyksalighed hvile over D. H. H. og gauske Familie. — —

Stege d. 13. Dec. 1747.

J. Friedenreich.

Om Hr. Ludvig Stouds Død og Valget af hans Eftermand er der bevaret følgende Brev til Biskop Harboe:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop,
Højgunstige Patron!

Da det behagede Gud i Dag 8te Dage ved Døden at bortkalde den redelige Guds Mand, Hr. Ludvig Stoud, var jeg i Embedsforretning i Elmelunde, at indlæse Hr. Hagens Kjæreste efter sin overstandne Barselseng¹⁾, saa det var

¹⁾ Det var den Gang Sklk, at Provsten forrettede de ministerielle Handlinger (Altergang undtagen) for Præsterne og deres Familier i Provstiet, og sædvanlig oppebar han ogsaa Offer derfor.

mig umuligt at komme hjem, før Posten afgik. Derfor, omendskjønt D. H. Højærv. kan muligen allerede have erholdet Notice herom, maa jeg dog tillige, efter Lovens Tilholdende, underdanigen indberette det. Kaldet er af de maadelige her paa Landet, dog ikke holdt for saa ringe som Elmelunde, saa jeg tror, at den kjære Hr. Hagen vilde holde det for en Soulagement, om han kunde være saa lykkelig at forflyttes dertil. Men, hvis Guds Forsyn kunde være saaledes for Monsr. Otto Stoud, som den i højlovlig Ihukommelse Kong Christian den Sjettes Tid var for Hr. Consistorial-Assessor Gluds¹⁾ og Hr. Provst Bøghs²⁾ Børn i Aarhus Stift, medens jeg boede der i Egnen, at, da Fædrene døde, førend Sønnerne havde naaet Embeds Alder, dog de havde sustineret Examen Theologicum, og saadant af H. H. Hr. Biskop Ochsen, tillige med Vidnesbyrd om de afdødes ustraffelige Forhold, blev D. Maj. allerund. forestillet, da har Kongen allern. behaget at conferere de unge Candidatis Kaldene og sætte dem Capellaner, hvilke han siden, da de andre vare komne til deres Alders Maal, andensteds med Kald forsørgede. Kunde saadant i vore Dage erholdes, er jeg forsikret om, at saavel Hr. Hagen som vi alle her omkring, i Henseende til det kjære Hus, den talrige Familie, den unge Mands gode Gaver, adstadige og sindige Opførsel, af ganske Hjerter skulde ønske det. — —

Stege d. 13. Nov. 1765.

L. Gram.

Resultatet blev, at Hr. Peter Hagen i Elmelunde blev Præst i Kjeldby³⁾. Otto Stoud var da Hører ved Vordingborg Skole. Senere blev han Rektor ved samme Skole († 1818).

¹⁾ Mag. Povl (Nielsen) Glud, Præst i Glud og Hjarnø († 1739). Sønnen Hans Glud succederede Faderen (Wiberg I, 465).

²⁾ Hr. Christoffer Nielsen Bøgh, Præst i Trige og Ølsted († 1739). Sønnen Hans Jørgen Bøgh succederede Faderen (Wiberg III, 378).

³⁾ I Bispearkivet findes hans Skrivelse af 12. Nov. 1765 til Biskoppen om at tage sig af hans Ansøgning. Han henviser dertil, at han havde 9 •uopdragne• Børn og derfor trængte til Befordring.

III. Elmelunde.

Om Præsten Nic. Jæger i Elmelunde (1722—37) er tidligere meddelt udførlige Efterretninger, saa vi skulle ikke opholde os ved ham¹⁾. Hans Efterfølger, Johan Philip Plesner (født 1700), var en Præstesøn fra Skjellerup i Fyn og blev 1717 Student fra Odense Skole. 1726 blev han personel Kapellan i Flødstrup og Ullerslev, 1733 i Stenløse og Fangel. Paa sidstnævnte Sted havde han en overordentlig vanskelig og ubehagelig Stilling paa Grund af Sognepræstens Sindsforvirring og haabløse Forarmelse samt Præstekonens Drikfældighed²⁾. Med Plesners senere Liv i Elmelunde for Øje skulde man næsten tro, at hans sædelige Holdning under disse ulykkelige Forhold havde faaet et Grundskud, som han ikke siden forvandt. Om mulig en væsentlig Grund til hans senere Abnormiteter maa søges i et forstyrret Helbred, maa staa hen som en Formodning. — Han havde søgt en Mængde Præstekald, og ved hans Ansøgninger bemærkes stadig i Gratialprotokollen: »Johan Philip Plesner, som i 11 Aar har været personel Kapellan i Fyn, har af Bisperne Lodberg og Ramus med flere stor Berømmelse for hans opbyggelige Lærdom og exemplariske Levned.« Desto værre kom hans senere Virksomhed ikke til at svare hertil. Der var kun 5 Ansøgere om Elmelunde. Paa Kancelliets Indstilling var den tidligere oftere nævnte Kapellan i Stege, Hr. Povl With, indstillet som Nr. 1, og det havde vistnok været godt for alle Parter, om han var bleven kaldet; men Kongens Valg traf Plesner, hvis Kaldsbrev er dat. 21. Marts 1738. Ikke længe efter sin Tiltrædelse indgav han følgende Beretning til Biskop Hersleb:

Fortegnelse over Elmelunde, ellers kaldet Hjertebjerg Sogn paa Møen, Kaldets Indkomster med videre.

1. Sognet kaldes Elmelunde eller Hjertebjerg Sogn. Bestaar af 6 Byer. Gaardmænd 48 foruden 2 Skovsteder;

¹⁾ Se K. S. 4. R. V og VI.

²⁾ Herom bl. a. en Klage fra 1738 i Kirke-Insp.-Kollegiets Arkiv.

Husmænd 26; Indsiddere 8 Familier. Kommunikanternes Tal ved 200.

2. Jus vocandi hører Kongen til.

3. Kaldets Indkomster: a. Korn tienden med Konge tienden, som er Præsten forundt, kan af alle Slags Korn regnes, eftersom Aaringerne ere frugtbare til, hver Part til 80 á 100 Td., er af begge Parter Tiende 160 til 200 Td., som vel kan beregnes til vis Indkomst aarlig efter Kornets Pris her i Landet til 150 Rdr. Kvægtienden til 40 Rdr. b. Højtidsoffer 33 Rdr. c. Accidenser 30. Rdr.

4. Kongen ejer Kirken som vedligeholdes under Stifts skrivers Tilsyn.

5. Series Pastorum siden Reformationen findes optegnet i Kirkebogen, som er indrettet Ao. 1690, saaledes: 1. Hr. Rasmus Jensen, først Foged og Skriver paa Stege Slot, siden Præst og Provst. 2. Hr. Jesper Christensen. 3. Hr. Mogens Lagesen Gynge. 4. Hr. Morten Hansen. 5. Hr. Eskild Nielsen Stege. 6. Hr. Niels Hansen Borre. 7. Hr. Hans Jørgensen Smid, kaldet først til Medtjener og ordineret 1627 d. 1. Maj, blev Sognepræst 1630. Døde 20. Decbr. 1657. 8. Hr. Christian Rosendal af Kjøbenhavn. Indsat i Julio 1658 ved Kommissions Dom formedelst Bøndernes Gjenstridighed. 9. Hr. Søren Olufsen Brøndeslef af Jylland, kaldet 2. Feb. 1663. Døde 18. Jan. 1672. 10. Hr. Mogens Olufsen, kaldet 5. Feb. 1672. Døde 1. Juni 1690. 11. Hr. Jacob Jacobsen Baden, kaldet først til Medtjener 1689, derefter Sognepræst. Døde 1. Aug. 1721¹⁾. 12. Hr. Nicolaj Jæger, herfra kaldet til Sognepræst i Stege og Provst over Møens Land Ao. 1737. 13. Ham succederede jeg, Johan Philip Plesner, som haver forhen været Kapellan p. p. i Fyn i 12 Aar. Blev af D. Kgl. Maj. kaldet hertil indeværende Aar 1738 d. 31. Januar; er i min Alders 39te Aar.

6. Degnekaldets Indkomster o. 72 Rdr. og to Stykker

¹⁾ Hans Enke, Agathe, døde i Dec. 1728 i Nykjøbing p. F.

Jord. Nuværende Degns Navn er Hans Drejer, er Student, kaldet af sl. Biskop Worm d. 13. Maj 1727. Er 41 Aar gl.

7. I Hjertebjerg By er en Kongens Skole for Sognet. Skoleholderens Navn er Jakob Christensen Rydahl, har været i Tjenesten fra Skolens Foundation, er 45 Aar gl. Er vel ikke Student, men i Levned skikkelig, i Tjenesten flittig, synger vel.

8. Er nu ingen Enke efter nogen Præst her i Kaldet og ingen Enkebolig. Men af min Formand er given Pension til hans Formands Enke aarlig 24 Rdr.

9. Foruden den almindelige Anstalt til de fattiges Underholdning er et Legatum til Sognets fattige paa Kapital 80 Sl. Dlr, stiftet af sl. Erik Bruun.

10. Præstegaardens Hartkorn, ny Matricul, er 6 Td. 1 Alb. Kan regnes i Sæd af alle Slags 18 Td. til 22 Td., naar de største Marker besaas.

11. Breve og Dokumenter, som Kaldet kan vedkomme, foruden Kirkebogen: 1. En Dom afsagt ved Møenbo Herredssting 1702 d. 14. August imellem Sognepræsten Hr. Jacob Baden og Bønderne i Elmelunde Sogn angaaende Kongetiendens, saa vel som Præstetiendens, Oppebørsel paa Ageren i Kjærven efter kgl. Forordn. om Tiendernes Oppebørsel paa Møen af 3. Jan. 1702 Art. 1. — 2. Kommissionens Brev til Hr. Jacob Baden at give sit Svar til Kommissionen, enten han Kongetiendens Afgift vilde in natura ham skulde leveres, eller han i Steden forlangte Penge. Dat. Nykjøbing 1. Okt. 1719. — 3. Kommissionens Brev til bem. Hr. Jacob Baden, at af Kom. var foranstaltet, at Kongetienden, som af Arildstid har været Præsten forundt, fremdeles hannem tillades at nyde og beholde. Dat. Nykjøbing 15. Juli 1720. — 4. Sl. Biskop Worms Brev til Oversekretæren angaaende hvad ved Stiftskisten befandtes om Kongetienden af Elmelunde Sogn, hvoraf en liden Del ved sl. Kong Chr. III's aabne Brev af 9. Maj 1555 var Præsten tillagt; siden ved Chr. IV's Brev af 10. Jan. 1618 den ganske Kongetiende, som Præsterne siden Mand efter Mand have nydt, og haft

fri Hænder at bruge eller bortstede den til deres bedste Fordel, som de bedst vidste. Dat. Kbhvn. 5. Marts 1722.

Hjertebjerg Provstgaard

test.

d. 12. Oktob. 1738.

Johan Philip Plesner.

Det omtalte Brev fra Biskop Worm lyder saaledes:

Højædle og velbaarne Hr. Ober-Secretaire!

Det er min Pligt at give Dem følgende Underretning angaaende Kongetienden tillagt Præsten i Elmelunde Sogn paa Møen, hvilken er alt, hvad derom i Stiftskisten haves:

Kong Christian III har ved sit aabne Brev af 9. Maj 1555 tillagt Præsten i Elmelunde Sogn 2 Pund Korn af Kongetienden, som den gamle Stiftsbog af 1567 ogsaa viser. Efter den Tid er den ganske Kongetiende forundt ham i Henseende til Kaldets Ringhed. Naar sligt er sket, vides ej tilvisse¹⁾; men af Chr. IV's Brev af 10. Jan. 1618 erfares, at en Præst, ved Navn Hr. Niels, da blev benaadet sin Livstid, ligesom hans Formand, at oppebære Kongetienden, indtil H. K. Maj. anderledes tilsagde. Efter den Tid har alle Præster i Elmelunde Sogn, Mand efter anden, uden Paaanke haft samme Kongetiende. — — Skulde nuværende Præst, Hr. Nicolai Jæger, miste en Del af den, da var det Synd, thi han er fattig og vilde blive en Prakker al sin Livstid samt ucapabel nogensinde at svare, hvad jeg allerede haver laant og endnu nødes til at laane ham af Præste-Enkekassen, saa fremt han skal sættes i Stand, uden Skam at fortjene det daglige Brød. — — Hvo der har tilskyndet Bønderne til at formere deres urimelige Prætensioner, kan jeg ikke begribe; men de ere Mænd for selv at have spundet dem. Det foreslaas, at Sagen henvises til Stiftsovrigheden. Naar sligt sker, da skal jeg gjerne beskikke et Par gode og fornuftige Mænd paa Møen, som kunne ligne Præsten og Sognefolkene imellem og saaledes tale den Sag i Lave, at den uden Tvivl skal udfalde til Præstens Fornøjelse.

Khavn. 5. Martii 1722.

C. W. Worm.

¹⁾ Se dog herom Rørdam, Danske Kirkelove II. 253. 389. 547.

Om de Forstyrrelser, Præsten Plesners Liv i Elmelunde var underkastet, kan følgende vidne.

I et Brev, dat. Stege 8. Jan. 1744, skriver Provst Friedenreich bl. a. til Biskop Hersleb:

»Da jeg for kort Tid siden visiterede i Hjertebjerg Kirke, fandt jeg Hr. Plesner ved saa slet Helbred, at jeg maatte selv prædike, saasom han blev svag, da han allerede havde begyndt at messe ved Alteret. Skulde han ved Døden afgaa, vil jeg allerydmgst bede, at Hr. Povl With, som jeg dog nødig vilde miste, maatte nyde denne lille Promotion ved D. H.s Forsorg.«

Plesner døde ikke den Gang, men det blev senere nødvendigt for ham at holde Kapellan.

Den 8. Febr. 1747 skrev Provst Friedenreich til Biskop Hersleb:

»Den unge Hr. Engel kom her til Landet i Mandags, og formedelst Hr. Plesners Svaghed har jeg i Sinde selv at installere ham Festo Grat. Act. [o: 11. Febr.]. Jeg skal og ikke efterlade at foreholde ham ét og andet, som jeg aldrig vidste, da jeg tog mig den Frihed at recommendere ham til D. H.; thi udi den Tid, han har været her paa Landet, kan jeg forsikre i Sandhed og for Gud, at jeg aldrig har fornummet andet end Stilhed og Ærbarhed, og derfor (om jeg end ej kan undskylde hans Ungdoms Daarlighed i Kjøbenhavn, som kan være andre bevidst) haaber jeg, at Gud, der synes at have udrevet ham som en Brand af Ilden, bruger ham til sin Ære og Menighedens Opbyggelse i Fremtiden.«

Den Omstændighed, at Hr. Plesner havde faaet Kapellan, bragte ikke Sagerne i Elmelunde paa Fode, som følgende Breve vise:

1.

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop,
Højgunstige Velynder!

Med saa stor en Fornøjelse, som jeg tillige med hele Stiftet lykønsker baade D. H. selv tillige med H. H. Hr. Biskop

Harboe /: Dennem Begge Gud i mange Aar spare ved Liv og Sundhed til Guds Kirkes bedste og alle trofaste Læreres Glæde :/ med saa stor en Sinds Bekymring maa jeg skrive dette, i Henseende til Hr. Plesner i Hjertebjerg, der vel paa nogen Tid har tegnet til et forandret Sind og forbedret Levned, men er nu desværre falden hen igjen til sit forrige Levned med Drukkenskab og Liderlighed¹⁾ i at baade skjælde og som et afsindigt Menneske at anstille sig baade mod Hustru, Børn og Husfolk, samt i at slaa Capellanen Hr. Engel, som han end ikke om Natten vil lade have Ro i Sengen. Og som jeg saa ofte forhen i Enrum har advaret, har jeg ogsaa udi sl. Hr. Engels²⁾ og Hr. Borchs Overværelse ladet ham for mig kalde udi Kjeldby Præstegaard, og ej alene formanet, men baade tigget ham med venlige Ord, samt truet ham med Angivelse, saa nødes jeg til at anmelde saadan Hr. Plesners Forargelse for D. H. H., siden han ingen bestandig Forbedring har villet vise. Gud veed bedst, hvor det bedrøver mig, om der skulde, efter D. H.s Godtbeftindende, føres Sag og Vidner imod ham, da hans Forargelse blev des mere publique, og Dommen vilde blive til Afsættelse. Men som hans Hustru, for hvem der er sat i Enkekassen, blev da, ifald han skulde removeres, saa ulykkelig, at hun efter hans Død ej kunde vente Pension, saa henstilles til D. H.s gode Behag, om det ikke kunde være nok, efter dette mit underd. Forslag, at lade aleneste føres Vidner om hans Forhold, og hannem derefter at overtale til at afstaa sit Kald til en eller anden, som D. H. vilde behage at proponere ham, mod en taalelig Afgift til hans og Families Underholdning; thi førend der begyndes Sag imod ham, er han ikke at overtale til Afstaaelse, eftersom han selv har sagt mig, at han bliver ikke anderledes, førend han

¹⁾ Dette Ord brugtes, som det ogsaa fremgaar af Forklaringen, i en noget anden Betydning end nu for Tiden.

²⁾ Ovennævnte Kapellans Fader, der havde været Præst i Borre og nys var død.

kommer fra Kaldet og fra Landet. . Dog ønskede jeg allerhelst, at D. H. kunde udfinde et Middel til at se Hr. Plesner overtalt, uden Vidners Førelse og Saggivelse, selv at aftræde sit Embede til en anden. Gud i Naade omvende ham til at blive ædru af Djævelens Snare! — —

Stege d. 23. Okt. 1748.

J. Friedenreich.

2.

Til Provst Friedenreich.

Da jeg havde ventet, at den megen Lemfældighed og Langmodighed, der er bevist mod Hr. Plesner i Hjertebjerg (at man gjerne, for Ordenens Skyld, for hans Hustrues og Børns Skyld, og for større Scandal at evitere, har villet skjule hans Fejl, skaffet ham Capellan, paa det han ikke skulde forløbe sig i Embedets Forretninger, og da blot meldet om hans Svaghed i Øjnene, og ikke om hans Liderlighed) skulde bevæget ham til at gaa ind i sig selv, betænke sit eget Bedste, og omvende sig fra sit onde Levned¹⁾, saa bliver vel intet andet Raad og Middel, at Scandalet kan afvendes, end at der gjøres Alvor med ham, og Deres Velærv. citerer ham ind for sig og Assessores, at han maa vælge selv, om han vil afvente Proces og endelig Dom, eller han selv vil godvillig resignere sit Kald, supplicere om Kongens Naade og udbede sig for Kone og Børn en Pension af Kaldet, saaledes som Kaldet det nogenledes kan taale, og den, der skal gjøre Arbejdet, dog kan leve, med Vilkaar, at han strax skal flytte af Præstegaarden og af Sognet. — — Den 9. Novbr. 1748.

P. Hersleb.

Den 27. Novbr. 1748 skrev Provst Friedenreich til Biskop Hersleb:

»Hr. Plesner, som den 15. Nov. var indkaldt for mig og Assessorer, blev givet 8 Dages Tid til at betænke sig, enten at frasige sig Kaldet, eller at tage imod Proces; men

¹⁾ Biskoppens Koncept er paa flere Steder ulæselig.

har udvalgt det sidste, og bliver i Morgen stevnet, da Hr. Borch har paa taget sig at være Actor.»

Den 20. Decbr. 1748 var Provsteretten, bestaaende af Provst Friedenreich, Hr. Rasmus Platou i Damsholt og Hr. Achthon i Magleby, forsamlet i Provstens Hus i Stege for at afhøre Vidner om Hr. Plesners Forhold. Denne var ogsaa selv tilstede. Blandt Vidnerne kan nævnes Hans Drejer, Sogndegn i Elmelunde, Matthias Præstø, Skoleholder smst., Præstens Tjenestefolk, Hr. Stoud, Præst i Kjeldby, Hr. Bredal, Præst i Borre, Jomfruerne Hedeveg og Hanna Lene Engel fra Borre. Vidnesbyrdene fra Degn, Skoleholder og Tjenestefolk vare ikke meget graverende, men kunde dog nok tyde paa, at Hr. Plesner til Tider ikke havde været ædru. Da Hr. Stoud af Actor (Hr. A. Borch) blev adspurgt: om han nogen Tid, havde set Hr. Plesner liggende i sin Præstekjole paa Sengen som et drukket Menneske,« svarede han: »Da samtlige Clereciet var tilstede i hans Hus ved hans sidste Barsel, fandtes han i saadan en Omstændighed.« Hr. Bredal vidnede, at da han en Gang var bedet over til Hjertebjerg for at udføre en Forretning for Hr. Plesner, havde han fundet ham liggende sovende paa Gulvet mellem Sengen og Carnapéen; men om han var drukken, kunde han ikke bestemt sige, da han ikke havde talt med ham. Da Jomfru Hanna Lene Engel blev adspurgt, om hun havde set Hr. Plesner liggende i sin Præstekjole hjemme paa sin egen Seng som et drukket Menneske, svarede hun: Hun saa ham ikke liggende paa en Seng men paa en Carnapé som et drukket Menneske. Hr. Plesner tilspurgte da Vidnet, som havde været i hans Hus den ganske Uge, fra hans Hustru gjorde Barsel og videre til hendes Kirkegang, om hun ikke vidste, at fordi der ikke var Varme andensteds i Huset, var der 5 Senge i Stuen og aldrig Ro Nat eller Dag, saa han havde kun faaet lidt Søvn og derover var skrøbelig. Her til svarede hun: Hun vidste ikke, at han forud var skrøbelig; det andet nægtede hun ikke. Tilspurgt, om hun til anden Tid

og Sted havde set Hr. Plesner drukken eller at have brugt uanstændige Gebærder, Ord og Levned's Forhold? svarede hun, at da hun i den ommeldte Tid var der i Huset, laa han i sin lukkede Seng og var drukken, som hun syntes, da han opstødte Døren og dermed omstødte baade hende og hans egen Kone, saa de begge faldt paa Gulvet; derpaa sprang han op og vilde slaa Børnene, som vare urolige, og da hans Kone vilde afværge det, fik hun 2—3 Slag med hans Kjøp. Uanstændige Ord eller Levned's Forhold vidste hun ikke at erindre.

Til sit Forsvar fremlagde Hr. Plesner en Attest fra Apotheker Eegholm i Stege, der som »Medicus« bevidnede, at »den gode og brave Præstemand, Hr. Philip Plesner,« var i Aarene 1743—4 falden i »en kummerlig og jammerlig Svaghed, som endtes med et stærkt og græsseligt Slag, hvilket har taget saadan Overhaand, at han i visse Tilfælde og til visse Tider er meget svag.«

Da Plesners Kapellan, Hr. Peder Engel, ved Embedsforretninger var hindret fra at være tilstede, blev han ikke afhørt som Vidne; men at der ikke var noget godt Forhold mellem ham og Sognepræsten fremgaar deraf, at denne truede med at angive sin Kapellan for Krybskytteri, som Provsten 11. Decbr. 1748 tilmeldte Bispen. I det hele gjør Plesners Adfærd i disse Aar det Indtryk, at han til Tider ikke var ganske tilregnelig. Svag var han i alle Tilfælde, ogsaa hans Syn var svækket. Dømmes fra Embedet kunde han dog næppe; derfor stræbte Provsten og andre at bevæge ham til at søge sin Afsked, mod at der tilstodes ham en Pension (100 Rdr.) af Embedet. Men det var ingen let Sag at bevæge ham dertil.

Den 1. Febr. 1749 skrev Biskop Hersleb til Provst Friedenreich:

»Jeg har hidindtil tøvet at svare paa D. Velærv. Skr. af 7. Jan., i Tanke at der skulde indløbe noget fra Hr. Plesner; men som endnu intet er kommen, saa vilde jeg dog mælde dette, at det synes ikke, at Sagen med Vidnerne, som alle-

rede ere førte, giver Oplysning nok, men at de endnu udeblevne Vidner ogsaa maa føres, og da, naar Sagen er udsagt, maa Provsten derudi kjende og dømme.«

I Henhold til Biskop Herslebs Skrivelse blev der da paa ny afhørt Vidner angaaende Hr. Plesners Forhold. Udskrift af dette Forhør er næppe bevaret; men 5. Juli 1749 skrev Biskoppen til Provst Friederich:

»Jeg har gennemlæst det Udtog af Acten imod Hr. Plesner og finder intet derved at erindre. Det beror nu paa, om Actor har flere Vidner at lade forhøre. Det synes og, at Andreas Bredal burde nærmere forklare sit Vidnesbyrd, hvordan det er at forstaa, at Hr. Plesner kom ud i Haven i sin bare Skjorte, og at Hr. Plesner nægter, at han der nogen Tid har prædikeret Maanedes-Bededag; Hr. Engel burde og mere qvæstioneres over sit aflagte Vidnesbyrd, til Sagens nærmere Oplysning. Biskoppen¹⁾ har paa sin sidste Visitation fundet de sidst confirmerede saa vankundige, at de ej kunde tages til Guds Bord; det synes, at og den Sag burde komme der til, skjønt dertil vilde vel udfordres ny Stevning, og de i Retten examineres, om de burde have været confirmerede. Men da Biskoppen nu er i Holstein²⁾, saa veed jeg ikke den fulde Sammenhæng, og hvad Anstalt han derved har gjort.« — —

Det næste, vi høre om Forholdene i Elmelunde, erfares af følgende Brev fra Provsten i Stege:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

Endskjønt Hr. Peder Engel, Capellan for Hjertebjerg Menighed, ikke endnu har faaet sin Vocation til Tranekjær paa Langeland confirmeret, er han dog saa vis derpaa, at han paa næstkommende Søndag, Dom. 7. Trin., har sat sig for at holde sin Afskedsprædiken, hvilket han har bedet mig tilmelde D. H. H., som han ved sin Ankomst til Kbhvn. vel ogsaa selv beretter, naar han har den Ære at opvarte

¹⁾ Ludvig Harboe.

²⁾ Vistnok Sønderjylland, hvorfra Harboe var.

D. Højærv. Og saasom Hr. Plesner nu behøver en Medhjælper, og Menigheden en trofast Sjælesørger, saa tvivler jeg ikke paa, at jo Hr. Plesner med næste Post derom indsender sin Supplique til D. H. For nogle Uger siden var Hr. Olivarius¹⁾, som er Capellan hos Hr. Provst Resen²⁾, her paa Landet og gjorde Aftale med Hr. Plesner (som tilbød ham, i Haab om kgl. Confirmation, Afstaaelse paa sit Kald) at ville give Hr. Plesner aarlig 100 Rdlr. og fri Bolig i Præstegaarden. Men som Hr. Plesners Kjæreste ikke var hjemme, blev ej nogen skriftlig Accord gjort. Jeg veed og ikke, om Hr. Plesner, der er mere foranderlig i sine Resolutioner end i sit Levned, vil holde sit Løfte til Hr. Olivarius.

Igaar blev atter Provsteret holden i Hr. Plesners Sag; men som Hr. Borch ej endnu er hjemkommen, blev intet foretaget, og Sagen derfor opsat. — —

Stege d. 16. Juli 1749.

J. Friedenreich.

Det blev en stor Skuffelse for Hr. Peder Engel, at han ikke fik det Kald paa Langeland, som han saa sikkert havde ventet. Først efter at Hr. Plesner var gaaet af, kaldtes han til det lille Sogne-Kapellani i Middelfart, i hvilket han maatte holde ud i næsten 40 Aar³⁾. — Om Sagernes videre Gang i Elmelunde skrev Provsten:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

— — — Angaaende Capellanen Hr. Engel, som ej fik det ham belovede Kald paa Langeland, i hvor megen Umag Selskabsbrødrene end har gjort sig for ham, da

¹⁾ Niels Olivarius, personel Kapellan i Ulsø, havde nys ægtet en Datter af afd. Hr. Hans Aggerup i Magleby paa Møen. Præsten Gerh. Achthon i Magleby, der var gift med en Søsterdatter af Olivarius's Hustru, har vistnok givet ham Anvisning paa Elmelunde. Olivarius blev 1753 Sognepræst i Aastrup og Starup i Ribe Stift.

²⁾ Oluf Resen, Præst i Ulsø og Frerslev samt Provst i Faxe Herred. († 1753).

³⁾ Wiberg I, 182. P. Engel døde som Sognepræst i Bogense.

har han ikke endnu taget Afsked fra Hjertebjerg, ihvorvel jeg har foreholdt ham D. H. H.s Mening, at han enten skulde qvittere sit Capellani, eller og vente sig Tiltale for hans dumdristige Borteblivelse fra Embedet uden Forlov. Men han har stedse sagt Ja, at han vilde qvittere og tage Afsked, og dog er der endnu intet bleven af. Han er nu i Borre hos sin Svoger, Hr. Bredal (men gjør Embedsforretninger baade i Kirken og med at betjene syge i Hjertebjerg Sogn) saasom han ej kan være i Huse hos Hr. Plesner, der er ligesaa skikkelig som før. Der blev ved sidste Provsteret tydelig vidnet af Hr. Achthon og Hr. Stoud, at de ved Auctionen i Borre havde set ham saa beskjenket og drukken, at han ej var i Stand til at forrette sit Embede uden Forargelse, ifald han havde bleven fordret dertil. Han begjærede Vidnernes Udsigende beskrevet til at besvare det ved næste Samling, som i Dag holdes. Jeg vilde ønske, at enten Mr. Bredal¹⁾, som han vil afstaa Kaldet til, kunde faa Resolution, eller og at en anden maatte blive Hr. Plesner adjungeret paa samme Maade, som Mr. Bredal har givet Supplique om, paa det at Sagen mod Hr. Plesner kunde engang faa Ende. — —

Stege 1. Okt. 1749.

J. Friedenreich.

Langt om længe gik Hr. Plesner endelig ind paa at søge om Afsked, hvorom han underrettede Biskop Hersleb i følgende Brev:

Højædle, højærværdige Hr. Biskop!

Formedelst min Svaghed og andre mig tilflydende Fortrædeligheder har jeg i Jesu Navn resolveret at frasige mig mit Præsteembede paa den Vilkaar, som indlagte allerund. Memorial²⁾ udviser, hvorfor jeg, i Haab om D. H.s Godhed, vil ydmygst udbede mig Deres højformaaende Recommenda-

¹⁾ Andreas Bredal, Broder til Præsten i Borre.

²⁾ Findes nu ikke vedlagt, da den sikkert er indsendt til Kancelliet.

tion paa samme min Supplique paategnet, til at nyde naadig Bøn høring. — —

Hjertebjerg Præstegaard d. 17. Nov. 1749.

Joh. Ph. Plesner.

Kun Underskriften er egenhændig, da Plesner paa Grund af sit svage Syn havde ladet Provst Friedenreichs Søn skrive Brevet. Et Par Dage efter fremkom følgende Skrivelse:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

I underdanig Følge af D. H. H.s naadige Løfte, at ville se Hr. Plesners Ansøgning om sit Kalds Afstaaelse til min Broder paa bedste Maade befordret, tager jeg mig den Frihed samme hermed at udsende. At Hr. Plesner med sidste Post udsendte en anden Supplique, skete mig uafvidende, efter Hr. Provst Friedenreichs Raad, som ansaa det aldeles uraadeligt at foreslaa nogen vis Person. Men da jeg forestillede Hr. Plesner D. H.s Ord: at den med min Broder oprettede Forening om Kaldets Afstaaelse skulde ogsaa tillige med hans Memorial udsendes, var det, at han besluttede at udstæde den hermed følgende Memorial¹⁾, med underdanigst Begjæring: at paa den forrige ikke maatte regarderes, efterdi han frygter, at derved kunde gives Anledning for den at søge og faa Kaldet, som han af alle mindst ønsker²⁾. Dog dersom den første skulde synes D. H. H. bedst, overlader han alting til Deres frie Disposition, da jeg og tillige i Deres høje Bevaagenhed underdanigst vil have min Broders Velfærd anbefalet. — —

Hr. Plesner fandt sig vel selv forbunden at tilskrive D. H. H.; men som det er ham en Umulighed for hans svage Øjnes Skyld, da har han bedet mig underdanigst at undskylde ham. Dog til Forsikring, at dette er sket og

¹⁾ Nu ikke vedlagt.

²⁾ Man fristes til at gjette paa Hr. Plesners Kapellan, Peder Engel, men da denne var Brevskriverens Svoger, er det dog vel en anden, der menes.

skrevet med hans egen og egentlige Villie, har han lovet selv at ville underskrive. — —

Borre d. 20. Nov. 49.

Søvren Bygball Bredal.

Joh. Ph. Plesner.

Noget senere skrev Provsten:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

De sædvanlige aarlige Lister angaaende fødte og døde etc.¹⁾ item om Degne, Skoleholdere, Studenter og Lejermaal paa gejstlig Grund, samt Visitatser, blive her indesluttet allerydmygst fremsendte; ligeledes følger Designation ang. Præsters og Degnes Indkomster, hvilket hvert Steds Sognepræst paa egne og Degnens Vegne har tegnet. At Hr. Plesner har tegnet sit Kalds Indkomster højere, end Hr. Stoud sit, ja højere, end de virkelig i sig selv ere, naar Kornet er ikkun i maadelig Pris, er vel af den Aarsag, at hannem ej skal gjøres Hinder i at nyde de 100 Rdr. i Pension af Kaldet af den, som faar det. Han tænker desforuden vel ogsaa, at det kan være ham ligemeget, hvor højt en anden skal svare Skatten.

Den 26. Nov. skulde der vaaren afsagt Dom i Hr. Plesners Sag, men saaledes blev indført i Protocollen, at Hr. Borch som Actor blev med Hr. Plesner enig om at opsætte Dommens Afsigelse endnu i 6 Uger, i Henseende at Hr. Plesner ved Supplique af 17. Nov. har frasagt sig sit Kald. — —

Jeg har spurgt, at Hr. Plesner, siden den første indgivne Supplique tillige med hosfulgte Brev til D. H. skal have gjort Contract med Stud. Andreas Bredal om sit Kalds Afstaaelse til ham, og derpaa indgivet en anden Supplique, hvori han skal have meldt, at Provst Friedenreich har overtalt ham til at skrive den første Supplique, hvori han ej har meldt nogen vis Person, og at han ej vilde afstaa sit Kald til nogen anden end bemeldte Bredal. Men hvad sandt er, veed jeg ej tilvisse. Imidlertid har jeg dog,

¹⁾ Disse Lister indgaves den Gang efter Kirkeaarets og ikke som nu efter Calenderaarets Slutning.

siden jeg kjender Hr. Plesners Ustadighed, til min Præcaution ladet kalde Hr. Ullitz, Capellan her i Byen, samt Hr. Peder Engel, hans egen Capellan, som samme Tid var fulgtes her til Byen med Hr. Plesner, at de vilde være overværende for at høre, at Hr. Plesner bad min Søn renskrive sin Supplique, siden han selv ej kunde formedelst sine Hænders Svaghed, samt at se, at Hr. Plesner selv underskrev den ligesaavel som Brevet til D. H., og i det øvrige at vidne, at Hr. Plesner bad mig, at jeg vilde med Posten om Morgen derefter bortsende Suppliquen og Brevet til D. H., og derhos recommendere ham, at han, ved D. H.s Paategning og Recommendation til Kongen, kunde nyde de 100 Rdr. til Pension, saa var det ham for Resten lige meget, hvem der fik Kaldet, naar han med det samme kunde faa Ende paa sin Sag. — —

Stege d. 3. Decbr. 1749.

J. Friedenreich.

Under 26. Decbr. 1749 udgik der følgende kgl. Reskript til Biskop Hersleb vedrørende Plesners Ansøgning om Afsked med Pension:

F. 5tus. V. s. G. t. Os er blevet refereret en fra Hr. Johan Philip Plesner, Sognepræst til Hjertebjerg, indkommen Memorial, hvori han andrager, at han efter 24 Aars Tjeneste som Lærer er nu bleven beladt med adskillige Skrøbeligheder, især paa hans Øjne, saa at han ikke kan forestaa sit Embede saaledes, som han ønskede; han ansøger derfor om Afsked og beder om en Pension paa 100 Rdl. aarlig og fri Værelse i Præstegaarden, for at han med Hustru og Børn ikke skal lide Nød. Da som vi af din Erklæring have fornummet, at hans Svaghed især skal hidrøre fra Drik, som tidt skal være udfalden til Excesser og Liderlighed, hvorfor der er anlagt Proces imod ham, hvori snart skal gaa Dom, derhos Du dog, i Henseende til hans fattige Hustru og mange Børn, samt hans forrige gode Tjeneste, beder, at vi ville bønhøre ham og kalde en anden Præst til Embedet, der aarlig kunde yde Hr. Plesner 100 Rdl.,

saa give vi Dig tilkjende, at endskjønt Supplicanten intet fortjener, saa ville vi dog af Naade tillægge ham 40 Rdl. aarlig af Successor med Adgang til Enkepension af Kaldet for hans Enke, i Fald han vil quittere Embedet. Dog skal det afhænge af ham selv, om han hellere vil oppebie Processens Udfald¹⁾.

Ovenstaaende Reskript gav Anledning til følgende Skrivelse fra Biskoppen til Provsten:

Til Provst Friederich.

Hvad Hs. K. Maj. har allern. fundet for godt paa Hr. Plesners allerund. Ansøgning at resolve, det ville D. V. behage baade selv at erfare af hosfølgende Copi af det kgl. Reskript de dato 26. Dec., saa og det kundgjøre vidnesfast for Hr. Plesner, saa og ham tillige indkalde til den holdende Provsteret til en vis Dag og Time, at han der skriftlig og mundtlig giver sit categoriske Svar, hvad heller han vil antage den Pension, som Hs. Maj. vil forunde ham, og tillige den tilbudne Naade, at hans Enke efter hans Dage kan nyde den sædvanlige Pension af Kaldet, eller han vil exponere sig selv den Hazard at skille sig ved alt, og sin Enke ved Pension, naar Dom skulde gaa ham imod. Saa snart han derpaa positive har givet sin Erklæring, saa maa det mig indberettes til videre allerund. Anmeldelse; og ifald han forlanger Dom, da maa dermed ikke længere forhales. Han kan selv af det kgl. Reskript se, at jeg indstændig og bevægelig har recommenderet hans Ansøgning, skjønt jeg ikke turde understaa mig at fortie den Omstændighed, som er al Verden bekjendt, og derved ansees som den, der vilde ved falsk Erklæring bedrage Kongen. Det havde ogsaa bekommet mig ilde, om jeg det havde gjort; thi jeg maatte fornemme, at hans Excesser vare allerede forud bekjendte, ja mere end jeg nogen Tid havde vidst. Vil han tillige med sin Acceptation indsende en bevægelig Supplique

¹⁾ Sjel. Tegn. LXXVI, Fol. 463. Ovenfor meddelt i lidt forkortet Skikkelse.

om Pensionens Forbedring, da skal den trolig blive indsendt og recommenderet; men videre kan jeg ikke gjøre. — Den 31. Dec. 1749.

Om Sagens videre Gang underrettes vi ved følgende Erklæring:

Saasom Hr. Plesner ikke endnu havde, efter gjorte Løfte ved sidste Provsteret, indgivet sit skriftlige Svar paa H. Kgl. Maj.s allern. Resolution angaaende hans Supplique om sit Kalds Afstaaelse og Pension af Kaldet at nyde, saa forføjede Provsten sig ud til Hr. Plesner for at indhente hans Svar og at indberette samme til H. H. Hr. Biskopen, da Provsten forefandt Hr. Plesner sengeliggende og ganske svag og tillige i ædruelig Tilstand, med devote og velbetænkte Ord givende sit Svar tilkjende udi Overværelse af os tvende underskrevne Præster, som just samme Tid, idag d. 13. Januar, vare komne at besøge Hr. Plesner i hans Svaghed, da Hr. Plesners Svar var dette, at han havde resolveret, ej alene at takke for den af Hs. Majestæt tilbudne Naade, men ogsaa at tage derimod, udi det Haab at, skjønt hans Sag kunde have et dubieux Udfald, saa dog, siden han som en svag og fattig Mand ej havde Evne og Villie til at udføre den, var han fornøjet men den tilbudne Naade, udi Haab, som sagt er, at Hs. Kgl. Maj. allernaadigst bøn-hørte hans Supplique, som han med første Post vilde indsende, om den tilbudne Pensions Forbedrelse. Og at dette saaledes er Hr. Plesners Svar, bekræftes med Haands Underskrift af ham selv og os andre som overværende.

Hjertebjerg d. 13. Januar 1759. Joh. Ph. Plesner.

Gerhard Achthon. Søveren Bygball Bredal.

Dette at være en rigtig Copi testerer.

J. Friedenreich.

Ovenstaaende Declaration, der er affattet af Provst Friedenreich, indsendtes til Biskoppen, ledsaget af følgende Brev:

Højædle, Højærværdige Hr. Biskop!

Efter D. H. H.s Ordre af næstafv. 31. Dec., hvori var indesluttet H. K. Maj.s allern. Resolution paa Hr. Plesners Supplique om sit Kalds Afstaaelse og Pension at nyde, haver jeg for Provsteretten, som blev holden d. 7. Januar sidstafv., indkaldt Hr. Plesner og kundgjort ham H. K. Maj.s allern. Resolution, hvorpaa han begjærede nogle Dages Tid at betænke sig, og lovede til idag med Posten at indsende hans skriftlige Svar til mig; men som det endnu ikke igaar Formiddag var indkommet, rejste jeg ud til ham igaar Eftermiddag for at vide hans Resolution, som ses af hosflg. Copi; thi Originalen blev skreven paa et Blad af et Skiftedokument, som jeg just havde hos mig, saasom der ej var andet Papir i Huset. Endskjønt dette nu er en ren Declaration om at tage mod den tilbudne Naade ved hans Kalds Afstaaelse, saa bad dog Hr. Plesner, at D. H. vilde behage ej at notificere dette i Cancelliet, førend han tillige kunde faa en Supplique færdig, hvorudi han vil acceptere den tilbudne Naade og tillige bede om Pensionens Forbedrelse, hvilken Supplique han lovede at tilsende mig inden idag 8te Dage. — —

Stege d. 14. Januar 1750.

J. Friedenreich.

Under 17. Jan. s. A. svarede Biskop Hersleb: »Jeg vil bie med Forestillingen til idag 8 Dage, om Hr. Plesners Supplique da indløber; men længere bier jeg ikke.«

Den 20. Jan. s. A. indsendte Provsten Hr. Plesners ovenomtalte Ansøgning om Pensionens Forbedring til Biskoppen og bad ham indtrængende at tage sig af den, »at om han (P.) ej skulde nyde de 100 Rdr. fuldt, hannem dog maatte tillægges 80 Rdr., paa det at han, som ejer slet intet, naar hans Gjæld nu ved Kaldets Aftrædelse skal betales, ikke skulde nødes at gribe til Bettelstaven med Kone og Børn, eller og falde formedelst Armod i Fortvivlelse.«

Det hele, der opnaaedes, var, at Plesners aarlige Pension

af Elmelunde Kald forøgedes til 50 Rdl. Til hans Eftermand udnævntes, med Forbigaaelse af de tidligere nævnte lysthavende, Nordmanden Hr. Peter Hagen, forhen Kapellan til Leuthens Menighed i Aggershus Stift. Hans Kaldsbrev er dat. 13. Febr. 1750.

Hvad Hr. Plesner angaar, da tog han Bolig i Stege, og oppebar til stort Besvær for Eftermanden¹⁾ den ham tilstaaede Pension til sin Død 21. Decbr. 1760. Om hans sidste Tid indberetter Provst L. Gram i Stege til Biskop Harboe: »Han var i nogle Uger syg, og, saa vidt jeg kunde skjønne, brugte den Tid vel. Enken²⁾, som til den sidste Stund har vist største Huldskab og Taalmodighed, er ikkun i slette Omstændigheder.«

Nogen Tid efter sin Tiltrædelse af Elmelunde Kald indgav Hagen (25. Aug. 1750) en Klage til Biskoppen over, at Sognets »Bomænd« ikke vilde yde den Præsten i Elmelunde tillagte Kongetiende i Kjærven, ligesom Præstetienden, og heller ikke vilde indlade sig paa en rimelig Accord, som nan havde foreslaaet dem, skjønt der forelaa en af Præsten Jacob Baden i Elmelunde d. 14. Aug. 1702 forhvervet, usvækket Herredstingsdom om, at Bønderne skulde yde al Tienden i Kjærven i Henhold til den kgl. Forordn. af 3. Jan. 1702 om Tiendernes Oppebørsel paa Møen. Endvidere indsendte han Afskrift af et Brev, der viste, at Bønderne ogsaa i Begyndelsen af Hr. Nic. Jægers Embedstid havde forsøgt at gjøre Vanskeligheder.

Hvad der forøvrigt vides om Præsten Hagen, tyder paa, at han har været en brav Mand, der stadig maatte kjæmpe med smaa Kaar, saa længe han var i Elmelunde, navnlig i de 10 Aar, han maatte betale Pension til sin afgaaede Formand. Om hans Befordring til Kjeldby er tidligere talt.

¹⁾ K. S. 4, R. V, 682.

²⁾ Christiana Friderika sl. Plesners kaldes hun.

IV. Borre.

I dette Sognekald var Hr. Jens Engel Præst siden 1720. Under Provst Huulbechs Svaghed havde han 1736 hjulpet ham med Provsteforretningerne¹⁾. Men da Biskop Worm Aaret efter vilde konstituere ham som Viceprovst, undslog han sig, som følgende Brev viser:

Deres Eminence, Højædle og Højærværdige Herre,
Doctor Christen Worm!

Det behagede D. H. H. ved min seneste Opvartning i Kjøbenhavn at udlade sig for mig med de Tanker at ville konstituere mig til Viceprovst paa Møens Land. Det samme, jeg da bad om, er endnu min allerydmygst Begjæring, at D. H. H. vil have den Naade og Godhed for mig. at se mig derfor forskaanet. Jeg veed, det er min Pligt og Skyldighed hørsommeligest at adlyde og efterleve, hvad D. H. H. som min Øvrighed befaler mig; men som min svage Helbred og svare Tilfælde tillader mig ingenlunde at tage derimod, vil jeg allerydmygst formode, D. H. H. ikke ugunstig anser, at jeg excuserer mig. Jeg forbliver (osv.)

Borre d. 9. Juli 1737.

J. Engel.

Da Biskop Hersleb efter sin Tiltrædelse forlangte Oplysninger om Borre Kald, indgav Hr. Engel følgende Beretning:

Efter D. H. Højærv.s Befaling angaaende mit af Gud og Kongen anbetroede Kald indleveres herved efterfølgende.

1. Kaldets Navn er Borre, hvortil er 62 Decimantes foruden 8 smaa Ejendoms-Bønder i Borre By, af hvilke nogle besidder ikkun 4, andre 5 Skp. Hartkorn. I Sognet findes nu 80 Husmænd og Huskvinder, 44 Inderster, saa at Kommunikanternes Tal er i dette Aar 379.

2. Jus vocandi tilhører alene Hs. Kgl. Majestæt.

3. Kaldets Indkomster o. 321 Rdr. (De sædvanlige

¹⁾ Se foran, S. 103.

Indtægtsspecies anføres. Af Kongetienden var der tillagt Præsten 4 Td. Rug og 4 Td. Byg).

4. Borre Kirke ejes af Kongen.

5. Borre Sognepræsters Navne og Orden siden Reformationen, saa vidt som af Breve og gamle Dokumenter samt Folks Beretning kan haves, har været: 1. Hr. Laurits Hansen, som kom til Kaldet 1546 og døde 1582¹⁾. 2. Hr. Morten Hansen, som og fik Elmelunde Sogn til Borre, døde in fine anni 1598. 3. Hr. Niels Hansen Borre²⁾, som først var Hr. Morten Hansens Kapellan, eftersom Hr. Morten var en gammel Mand. der han kom til Kaldet og havde før boet i Sjælland, blev siden, der Kaldene, nemlig Borre og Elmelunde, bleve adskilte, kaldet af sl. Hr. Amtmanden og Statholder Brede Rantzow at være hans Præst til Elmelunde Kirke 1602. Var dog som Kapellan og Sognepræst her i Borre udi 14 Aar. 4. Hr. Anders Abrahamson døde 1623³⁾. 5. Hr. Peder Eylersen var Præst i 1 Aar og blev kaldet herfra til Holsten. 6. Hr. Hans Andersen blev kaldet 1624, var Præst i 10 Aar og blev derefter afsat 1634. 7. Hr. Hans Pedersen var Kapellan udi Stege i mange Aar; blev i sin Alderdom derfra kaldet her til Sognet, hvor han var Præst i 6 Aar; døde 1640. 8. Mag. Engel Lucii Søn var Kapellan udi Stege i 7 Aar, blev Allehelgensdag 1640 kaldet her til Sognet at være Sognepræst⁴⁾. Døde 1652 og begravedes Allehelgensdag. 9. Hr. Herman Hansen Steen var Mag. Engels Kapellan i 3 Maaneder. Efter hans Død blev han Sognepræst her til Stedet og døde i Aug. 1655. 10. Hr. Peder Olufsen var Kapellan hos sl. Hr. Niels Frantsen udi Magleby, hvorfra han blev kaldet til Borre Domin. 10 a Trin. Ao. 1655;⁵⁾

¹⁾ Af N. k. S. IV, 404 ses, at Mandens rette Navn var Laurits Jensen, og at han endnu 1584 var med at udstede Hyldingsfuldmagten.

²⁾ Af N. k. S. V, 38 ses, at Borre Præstegaard er brændt 1595 i Hr. Niels's Tid.

³⁾ Se N. k. S. V, 149.

⁴⁾ Personalhist. Tidsskr. III, 268. N. k. S. I, 505.

⁵⁾ Se N. k. S. V, 341.

døde 1692 d. 3. Januarii. 11. Hr. Peder Jacobsen Baden var Hr. Peder Olufsens Medtjener, hvortil han blev kaldet 1687, succederede i Kaldet 1692 og døde 10. Decbr. 1706. 12. Hr. Niels Brandt kom efter Hr. Peder Baden og var Præst i 14 Aar. Han døde 11. Marts 1720. 12. Jens Engel blev in Martio 1720 kaldet til Præst for denne Menighed.

6. I Borre er en Skole, bygt for Sognets Ungdom af Hs. Kgl. Maj., og ved samme er en Skoleholder, som ikke er Studiosus, navnlig Peder Lützow.

7. Ved Præstekaldet er ingen Enkebolig, men en Enke, til hvilken Præsten aarlig af Kaldet penses 16 Rdr. 4 Mk.

8. Ved Borre Kald ingenslags Stiftelse, Legat osv.

9. Ingen Annexgaard; men til Præstegaarden kan de 2de Aar saas Rug aarlig 11 Td. og Byg 11 Td.; men det 3die Aar noget ringere, saasom Markerne ikke ere lige store.

10. Af Breve og Dokumenter, Kaldet tilhørende, har jeg ved min Ankomst til Kaldet ikke fundet det allerringeste for mig.

11. Degnekaldets Indkomster, naar Pension til Skolen i Stege bliver fradraget, er efter nu værende Degns, Conrad Ratckens, Beretning o. 92 Rdr. Desuden ligger til Degneboligen Jord af Hartkorn 4 Skp. 2 Fd. 2 Alb.

Borre 9. Sept. 1738.

Jens Engel.

Fra Hr. Engels Tid findes i Bispearkivet følgende Dokument:

Niels Lund, Borgmester i Roskilde, Stiftsskriver i Sjælands Stift og Forvalter ved Roskilde Domkirke, kjendes og hermed vitterligt gjør, at jeg haver stedt og fæstet, som jeg og paa Hs. Kgl. Maj.s beholdne Kirkers i Sjælands Stift høje tilforordnede Forsvars Behag hermed steder og fæster til meget ærværdige og vellærde Mand, Hr. Jens Engel, Sognepræst til Borre Kirke paa Møen, en bem. Kirkes Jord, som hans Formænd i Embedet for ham i Brug og Fæste haft haver, anslagen i nye Matricul for 6^{1/2} Td. Hartkorn, at velbem. Hr. Jens Engel samme Jord maa i Brug og

Fæste have, nyde og beholde, saa længe han lever og Præsteembedet i Borre Menighed betjener, med saadanne Vilkaaar, at han svarer og udreder deraf alle kgl. Skatter og Paabud¹⁾, som nu ere eller herefter blive paabudne, til rette Tid, hvad Navn de have kunde; at han enten svarer den sædvanlige Landgjeld deraf, som deraf ganget haver eller bør gange, eller og der i Steden for holder Brød og Vin, samt anskaffer Voxlys til Borre Kirke; at han holder Jorden i god Hævd og Dyrkning, ej forværre eller formindsker; og som det er en øde Jord uden Bygning og Besætning, saa svarer han ikke heller ved Fratrædelsen til nogen Fald, Sæd eller Besætning til samme Jord. I øvrigt, saa vidt dette Fæste angaar, retter han sig efter Loven og Forordningerne. Til Indfæstning betaler han to Slettedaler, som Kirken i dens Regnskab til 1. Maj 1721 til Indtægt beregnes. Til Stadfæstelse under min Haand og Segl. Roskilde d. 9. Januar 1721. N. Lunde.

Ovenstaaende Fæstebrev findes som Bilag til et Brev af 20. Nov. 1736 fra Hr. Jens Engel til N. Lundes Eftermand, Borgmester og Stiftsskriver Morten Munthe i Roskilde, hvoraf ses, at Hr. Engel havde valgt det Alternativ at forsyne Borre Kirke med Vin, Brød og Alterlys, men at han efter 3 Aars Forløb havde fundet det for tungt at beholde Jorden paa den Maade, hvorfor han havde frasagt sig den, men var dog paa indstændig Anmodning af Niels Lunde og den daværeude Ridefoged paa Møen, Peter Ratcken, gaaet ind paa at beholde Jorden, da ingen anden vilde eller kunde overtage den, mod at han fik Godtgjørelse for Leveringen af Brød, Vin og Alterlys, uden derfor at paa-tage sig at svare Landgilde. Han havde imidlertid ikke efter sin Begjæring faaet nyt Fæstebrev, og nu, da der var kommet en ny Stiftsskriver, stod han Fare for at blive tvungen til at betale Landgilde af Jorden for alle de forløbne Aar, skjönt afd. N. Lunde ved Ed havde bekræftet,

¹⁾ Dertil hørte 2 Rd. 4 Mk. aarlig Kirketiende af Jorden.

at den aldrig skulde blive forlangt af ham, noget den afdøde Stiftsskriver ogsaa havde holdt, saa længe han levede.

Følgende Brev til Biskop Hersleb fra Hr. Engel giver os et lille Indblik i Præstegaardsforholdene i Borre.

Deres Eminence (osv.)!

Siden nærværende Studiosus, Monsieur Bredal, som nu paa et Aars Tid af og til har været paa Møen, og i den Tid tit og ofte besøgt mit Hus, har han ved den Lejlighed fattet Inclination for min ældste Datter, hvorudover, som jeg nu ikke alene har opnaaet mine 60 Aar, men endog er incommoderet jevnlig baade af Podagra saa og af et andet langt farligere Tilfælde, og derfor, for at se min Menighed des bedre forsynet og mig i min Alderdom og skrøbelige Tilstand nogenledes soulageret, er jeg foraarsaget at se mig om en Medhjælper, hvorfor jeg allerydmygst tager mig den Frihed at foreslaa bemeldte Monsr. Bredal, ifald det ikke skulde være D. E. imod, eller D. E. skulde finde noget anstødeligt derudi, i Henseende til den Ed han efter Forordningen skal aflægge; thi jeg kan forsikre, at han forhen, førend jeg nogen Tid tænkte paa at ville antage ham til en Medhjælper i mit Embede, havde fattet Kjærlighed til min Datter. Dette jeg ikke har villet dølge for D. E., men følger den rene Sandhed. Udbeder mig derfor herudi allerydmygst D. E.s højgunstige Betænkning. — —

Borre d. 25. Juli 1742.

J. Engel.

Ifølge en senere indsendt Døbeattest, udstedt af Præsten Abildgaard i Røraas, var Søren Bredal, Søn af Direktør Hans Bredal, født i Røraas d. 1. Sept. 1719. Da han altsaa 1742 endnu ikke havde 25 Aars Alderen, maatte han vente 2 Aar, inden han blev ordineret, skjønt han 21. Sept. 1742 blev udnævnt til Hr. Engels Medhjælper i Embedet. Da Engel døde 5. Juni 1748, blev Bredal hans Efterfølger

som Sognepræst i Borre. Et Par tidligere (K. S. 4. R. V, 702 f. 717 ff.) meddelte Breve fra ham tyde paa, at han har været en alvorlig og nidkær Præst.

V. Magleby.

I Aaret 1710 blev Hans (Nielsen) Aggerup Præst i Magleby. Om de Ubehageligheder, som han havde med sin Degn, er tidligere talt¹⁾. Ogsaa med Sognemændene havde han Stridigheder, uden at der i noget af Tilfældene, saa vidt vi kunne se, egentlig falder nogen Skyld paa Præsten.

Bønderne i Magleby Sogn havde 1719 fæstet Sognets Konge- og Kirketiende mod en vis aarlig Afgift (30 Td. 6. Skp. Rug, 40 Tdr. Byg og 14 Tdr. Havre). Deraf tog de senere Anledning til at nægte at yde Præsten hele Kvægtienden, som han hidtil plejede at oppebære. Da de under 2. Okt. 1731 havde indgivet en Forestilling til Amtmand C. U. Lützow for at begrunde denne Nægtelse, sendte Amtmanden deres Skrivelse til Præsten Aggerup og udbad sig hans Erklæring, der herefter følger:

Højædle og Velbaarne Hr. Etats Raad og Amtmand
von Lützow.

At ieg efter Velbaarne Herres Befaling ydmygst maa give min Erklæring paa mine Sognemænds indgivne Memorial, hvorudi de andrager, at de af mig skal være fornærmede, i det ieg af Qvægtiende fordrer hver 10de Stykke, da ihvorvel de efter deres Memorial aldrig haver paastaaet noget at fremviises af mig derfor, synes mig, dette kand være mig Adkomst nok dertil, om end aldrig anden Adkomst var: 1. At ieg intet har fordret eller nydt meere end mine Formænd for mig saavel i Kaldet som paa Møens Land og heele Sællands Stift. 2. At Kongerne selv, høylovligst af Ihukommelse, den eene efter den anden haver fornyet slige

¹⁾ K. S. 4. R. V, 683 ff.

Præsteskabet allernaadigst givne Privilegier her i Sællands Stift, som Stifts Øvrighed haver i Forvaring. 3. At Stifts Øvrighed selv i en Skrivelse til Sognepræsten i Borre i lige Henseende af dato d. 18. April 1727 har decideret i den Sag saaledes, at det er en let Sag at forekomme, saasom det er u-stridigt, at den gandske Qvæg-tiende tilkommer Præsterne i Sællands Stift. 4. At aldrig nogen enten paa Kongens eller Kirkens Vegne har fordret den Tiende af Sognemændene, som ellers efter Loven vel havde skeed, om den ikke havde været allernaadigst forundt Præsteskabet; Thi den Tiende, som Sognemændene paastaaer at have i Fæste og at svare i reede Penge, er ickun Kongetienden, som kand sees af den allernaadigste Forordning om Møen, dat. 3. Jan. 1702, dens 1ste Art. 5. Er Herreds-Fogden, Mons. von Ham, for sin u-grundede Dom, da hand for 4 Aar siden tildømte ickun Hr. Jens Engel i Borre hver 30te Stycke, bleven af det vellovlige Landsting mulcteret paa 16 Rdlr., hvilket jeg har forklaret for en Mand af hver Bye, som d. 28. Sept. sidstafvigte kom til mig, og dette u-agtet beskylder de mig saa skammelig, at ieg har fornærmet dem i Qvæg-tiendens Oppebærelse. Hvad meere Beviis skulde da behøves for Præsteskabet, at Qvæg-tienden er dem privilegered, end det, at de saa længe har haft frie Hænder at oppebære den alleene? Over alt kunde det intet hjælpe Bønderne, om Qvæg-tienden skulde deeles; dog synes mange iblandt dem saa sindede, at endskiøndt de selv ingen Fordeel kan nyde derved, var det dem dog nock, om de kunde have den Fornøjelse at see deres Lærere miste det. Saa har ieg da større Aarsag underdanigst at bede, Deres Velbaarenhed vilde være saa gunstig at stille saadan U-roe og lade disse underskrevne Mænd sige, hvo der enten iblandt dem selv eller af andre fører dem paa saadanne U-rimeligheder, og til saa haardelig at angribe deres Lærere; Hvilket ieg vil haabe og ydmygst bede ické maa gaa dem ustraffet af, til Exempel for andre herefter, og at Deres Velbaarenhed haver den Naade for

os fattige Præster i dette Ham allernaadigst anbetroede Amt, at handthæve os, at vi kand nyde det Brød. Gud og Kongen har givet os, med Stilhed og Fred. Jeg forbliver

Højædle og Velbaarne Hr. Etats-Raads og Amtmands
ydmygste Tiener

H. Aggerup.

Under 25. Okt. 1731 henvendte et Par af Magleby Sogns Mænd sig paa hele Sognets Vegne til Stiftsøvrigheden om Sagen, men fik allerede Dagen efter den Resolution, at »Præsterne af Sjællands Stift have fra Arilds Tid været benaadede med den ganske Kvægtiende falden i deres Sogne, uden deraf at lægge noget fra sig enten til Kongen eller Kirken.«

Nogle Aar derefter døde Hr. Hans Aggerup, hvorom følgende Brev fra Provsten paa Møen til Biskop Worm findes:

Højædle og Høyærværdige Hr. Biskop!

Gifvis Deris Høyærværdighed hermed ydmygst til kiende, at forrige Sogne-Præst i Maglebye paa Møens Land, Hr. Hans Aggerup, er d. 21 Dec: ved Døden afgangen fra Kongens Kald, og har efterladt sig et bedrøveligt Huus med siu faderløse og moderløse Børn, iblant hvilke de 4 Mindste ere endnu uopfødde og umyndige, saa at dersom iche Personell Capellanen Hr. Hans Wandal motte efter allerunderdanigst Ansøgning nyde det, saa maatte de ælendige Børn adspredis iblandt fremmede; derfor Deris Højædle Høyærværdighed ombedis aller ydmygst, ville have Naade for denne ansøgende Hr. Wandals Forfremmelse til dette vacante Kald, hvor udi hand har tient med al god Troskab i Lærdom og Lefnet ofver 7 Aar; thi dersom D. H. hielper denne Mand til dette Kald, saa hielper Hand og de mange smaa Fader- og Moderløse til Fader og Moder igien i denne deris hiulpne Svoger. — —

Steege d. 21. Decembr. 1734.

J. Huulbech.

Den i dette Brev omtalte Hr. Hans Wandal havde siden 1728 været Kapellan i Magleby. Den 20. Sept. 1730 havde han ægtet Hr. Hans Aggerups Datter Birgitte Christine, og under 21. Januar 1735 blev han kaldet til Sognepræst i Magleby. Fra hans Haand haves følgende Indberetning til Biskop Hersleb:

Magleby paa Møen.

1. Derudi 90 Decimantes, 50 Huse, o. 500 Kommunikanter.

2. Jus vocandi er vor allernaadigste Konges.

3. Kaldets Indkomster: Korntiende o. 250 Td. Prisen derpaa kan sættes til 208 Rdr. Kvægtiende o. 70 Rdr. Højtidsoffer 64 Rdr. Accidenser o. 50 Rdr. Saaledes bliver Indkomsterne o. 392 Rdr. og naar Avlingen medregnes 400—450 Rdr.

4. Her er ikkun én Kirke, som er Kongens.

5. Series Pastorum: 1. Hr. Jesper Christensen, der siden blev Præst og Provst i Stege. 2. Hr. Jens Nielsen, der var Hr. Jespers Kapellan; siges at have været Sognepræst henimod 60 Aar. 3. Hr. Niels Frantsen Bruun var Hr. Jens Nielsens Kapellan og Præst her i Magleby næsten 66 Aar. Døde 1676, 92 Aar gl. 4. Hr. Christian Normand var Hr. Niels Bruuns Kapellan og siden Sognepræst i 8 Aar. Blev for nogle Forseelser removeret og døde strax. 5. Hr. Peder Lund blev formedelst chartam famosam, som han havde været Autor til i sine Studenteraar, og siden blev overbevist ham, i sit Embedes 2det Aar afsat. 6. Hr. Hans Svendsen Hetting, der var først Kapellan i Ringsted 13 Aar, blev her Sognepræst 1685. Døde 1710 i sit 69de Aar. 7. Hans Nielsen Aggerup var foruden 3 Aar, han havde været Kapellan i Sjælland, her ved Menigheden Kapellan i 5 Aar. Blev Sognepræst 1710, døde 1734 i sit 59de Aar. 8. Jeg Hans Wandal var først Kapellan her i Magleby paa 7de Aar og saaledes den 5te Kapellan, der succederede

deres Sognepræst her i Menigheden. Blev Sognepræst 1735 først i Aaret. Er 37 Aar gl.

6. Degnekaldets Indkomster, naar Pensionen til Stege Skole fradrages, er o. 112 Rdr. Degnen hedder Mogens Hillerøe. Er nu paa 35te Aar. Har Degnebolig, men ingen Jord.

7. Her i Sognet er 2 Kongens Skoler, hvorudi ingen af Skoleholderne er Studiosus. Den ene, i Magleby, navnlig Frants Tarum, er 50 Aar gl. og kom strax til at være Skoleholder, da Skolen blev indrettet. Den anden, i Mandemark, navnlig Anders Nielsen, er 25 à 26 Aar gl., blev til Skoleholder antaget 1734 in Aprili.

8. Enke er her ikke i Kaldet. Hvor stor Pension her er givet, vides heller ikke videre, end at min sl. Formand og Svigerfader talte om, at hans Kone-Moder havde saa godt som 40 Rdr.

9. Her er ingen Slags Stiftelse, Legat eller Donation.

10. Præstegaarden kan regnes i Sæd af alle Slags til noget over 30 Tdr.

11. Breve og Dokumenter findes ingen af.

Magleby paa Møen d. 13. Okt. 1738.

H. Wandal.

Hvad den ovenfor meddelte Præsteliste angaar, kan bemærkes, at blandt Abildgaards Tegninger af gamle Ligstene findes en over Anders Ebbesen, der i Middelalderen var Præst i Magleby¹⁾. I Reformationstiden (1536) var Hr. Hans Stolt Præst her²⁾. Om den ældgamle Hr. Niels Frandsen Bruun kan meddeles følgende. Han var en Søn af Hr. Frands Madsen (Br.), Præst i Stouby og Hornum samt Broder til M. Anders Frandsen Br., Præst i Haarlev og Himlingøje, der udførlig er omtalt i K. S. 3. R. II, 8 ff. 1607 forekommer Niels Frandsen Br. som Discipel i Herlufsholm Skoles Mesterlektie, fra hvilken han 1609 af den daværende Rektor, Jesper Brochmand, blev dimitteret til

¹⁾ Antiquariske Annaler I, 153. Paludan, Møen I 494—5.

²⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 44.

Universitetet¹⁾. Som Præst i Magleby ramtes han 2 Gange (1634 og 1651) af den Ulykke, at hans Præstegaard gik op i Luer²⁾. Siden gennemgik han Svenskekrigens haarde Trængsler³⁾. Om hans Død findes følgende i Magleby Kirkebog:

»1676 d. 21. Januar jordet hæderlig og vellærd Mand, Hr. Niels Frantzen Bruun, Sognepræst til Magleby Menighed, udi hans Alders andet og halvfemsindstyvende Aar og Præsteembedes Aar over femte til tredsindstyvende Aar; og manglede ikke paa Hørelse, Syn, Tand eller Gang; gad tæret sin Mad.«

Følgende Kongebrev, hvorved der beskikkedes ham en Kapellan, findes i »Sjælandske Registre«:

Christian Jacobsen Norman fik Brev anlangende Magleby Capellani og Kald paa Møen.

F. 3.

G. a. v. at eftersom vi naadigst erfarer, hvorledes Sognepræsten til Magleby paa vort Land Møen, hæderlig og vellærd Hr. Niels Frantzen, formedelst sin høje Alderdom og besværlige Maal skal foraarsages en Capellan at holde: da haver vi allernaadigst bevilget og forordnet, saa og hermed bevilger og forordner, at hæderlig og vellærd Christian Jacobsen Norman maa og skal være forskrevne Hr. Niels Frantzens Capellan udi forskrevne hans Embedes Forretning, naar han formedelst sin Svaghed det ej selv kan forrette, saa fremt han efter foregaaende Examen dertil dygtig befindes. Og dersom bemeldte Christian Jacobsen Norman i samme sit Capellans Embede i Levned og Lærdom sig tilbørligen forholder, maa og skal han bemeldte nuværende Sognepræst der sammesteds, naar han enten ved Døden afaar, eller Kaldet i andre Maader ledigt vorder, udi Embedet succedere. Forbydendes etc. Hafniæ den 21. Juni Ao. 1669.

¹⁾ Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm, S. 12.

²⁾ Sjæl. Tegn. 5 Juni 1634 og Sjæl. Reg. 20. Febr. 1651.

³⁾ Se N. k. S. V, 336 f. 340 f.

I »Museum, Tidsskrift for Historie i Geografi« 1893 I, 250. 280—1 findes fortalt en kurios Historie om, hvorledes Hr. Niels Frandsen uden egen Medvirkning fik denne Kapellan, som han trods sin høje Alder ikke trængte til¹⁾ Naar Kongetienden kort efter tillagdes Kapellanen, var det sikkert en Indrømmelse fra Regjeringen til Sognepræsten, der saaledes slap for at lønne en Kapellan, han ikke havde forlangt.

Da ovennævnte Hr. Hans Wandal døde 1747, blev Nordmanden Gerhard Achthon hans Eftermand. Han havde tidligere været uordineret Kateket ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn under Sognepræst Hr. Nicolai Brodersen, der vistnok har haft megen Indflydelse paa ham. I alt Fald tilhørte Achthon samme alvorlige, pietistiske Retning som Brodersen. Forholdene paa Møen synes ikke ret at have tiltalt ham, og han gjorde flere Anstrængelser for at komme tilbage til Kjøbenhavn. Saaledes prædikede han 1763 for Kongen paa Fredensborg, og et Par Aar efter indgav han følgende Andragende til Biskop Harboe:

Højædle, Højærværdige, Højgunstige Hr. Biskop!

Da sal. Provst Bützow var død, tog jeg mig den Frihed at tilskrive D. Højærv. angaaende Helliggejstes Sognekald, under Dato 26. Juli 1763²⁾. Fremdeles da Hr. Bildsøe³⁾ og Mag. Block⁴⁾ bleve kaldede til Biskopper, og Prof. Leth⁵⁾ ikke længe derefter døde, og saaledes 3 Embeder paa een Tid bleve ledige, fordristede jeg mig igjen d. 4. Sept. 1764

¹⁾ Det er imidlertid urigtigt, naar der sammesteds antages, at Hr. Niels Frandsen døde 1671.

²⁾ Efter Stiftsprovst H. C. Bützows Død blev Jens Hegelund, Præst ved Helliggeistes Kirke, hans Eftermand ved Frue Kirke.

³⁾ P. M. Bildsøe, Sognepræst ved Holmens Kirke, blev 1764 Biskop i Aarhus.

⁴⁾ J. C. Bloch, Slotspræst i Kbhvn., blev 1764 Biskop i Ribe.

⁵⁾ Chr. Langemach Leth, Sognepræst ved Trinitatis Kirke, døde 19. Aug. 1764.

at tilskrive højærværdige Velynder angaaende samme Mænds ledige blevne Stationer, hvilket jeg, da Holmens var bortgivet, atter foretog mig i mit Brev af 19. Februar næstafvigti i Henseende til de 2de andre uforsynede Kald. Hvordan mine underdanige Skrivelser af D. H. ere blevne optagne, hvorvidt De har behaget at reflectere paa samme, og om De har foretaget sig nogen Umage for min ringe Person i de omskrevne Materier, har jeg ingen Efterretning om, alene jeg har i Herren det bedste Haab. Nu Trinitatis Sognekalde atter er ledigt¹⁾, adresserer jeg mig paa ny igjen i allerstørste Ærbødighed og med hjertelig Tillid til min højstelskte Hr. Biskop, Fader og Ven i vor fælles Frelser, bedende, om De finder Lyst og Lejlighed dertil, da at tale et Ord paa behørige Steder til min Fordel. især hos Hs. Exc. Hr. Gehejmerraad Thott, som uden Tvivl er Deres oprigtige Ven. De forrige Gange havde ieg tillige tilskrevet D. Exc. Hr. Gehejmerraad Greve Moltke og Hr. Gehejmerraad Thott, men ingen Memorial indleveret enten om det ene eller om det andet. Dennesinde, indleverer jeg heller ingen, vover ej heller at tilskrive nogen uden D. Højærv. Jeg burde vel at have skrevet før, naar saadant var min Hensigt; men dels er jeg bleven hindret ved en vigtig Forretning, neml. at forberede en Delinquentinde af Hjertebjerg Sogn, som havde forlangt og udvalgt mig dertil, til Døden og at følge samme til Retterstedet, hvilket skete afvigte 19. Dec. (da jeg havde den Glæde at se og erfare hende dø som en benaadet Synderinde i Jesu Christi Tro), hvilken Affaire visselig kostede mig mange Rejser, megen Vaagen og Beden, megen Strid og Kamp; dels har jeg i alle disse Søn- og Helligdage prædiket selv, og kunde saaledes ikke skrive før, end vanskelig nok idag; men jeg haaber, at, er Sagen Herren velbehagelig, kommer jeg betids nok. At igjentage, hvad jeg i mine forrige Breve har meldt, angaaende enten mine bevægende Aarsager til at

¹⁾ Leths Eftermand Gerhard Treschow døde allerede 20. Nov. 1765.

søge Forflyttelse, og en saadan Forflyttelse, eller mine Omstændigheder, mit Sinds Beskaffenhed, mine Hensigter, Øjemed, med videre, er uden al Tvivl uforfødet; thi dels er det Ting, som D. Højærv. vel erindrer sig, dels vilde saadan Igjentagelse ikkun virke lidet eller intet, hvis De forresten ingen Credit eller Tillid i Herren skulde have for og til mig ringe.

Jeg ønsker min højærværdige Hr. Biskop i det nn anstundende nye Aar overflødig Velsignelse, Trøst, Hjælp og Kraft paa Sjæl og Legeme (osv.)

Magleby d. 31. Dec. 1765.

Gerhard Achthon.

Heller ikke denne Gang naaede Hr. Achthon sit Ønske om at komme til Kjøbenhavn. Han maatte forblive i Magleby indtil sin Død 1785.

VI. Fanefjord.

Den 9. Jan. 1733 blev Ancher Borch, hidtil Hører ved Frue Skole i Kjøbenhavn, kaldet til Sognepræst i Fanefjord eller Søndersogn. Om hans Formands Død findes følgende Brev til Biskop Worm:

Højædle og Højærværdige Hr. Biskop!

For D. H. maa ieg sørgelig give tilkiende, at dend gode Guds Mand, forrige Sogne-Præst til Phanefjords Meenighed, Sl. Hr. Oluf Langsted, er ved Døden afgangen næst afvigte Søndag d. 7de Dec. om Natten der efter¹⁾; hvorefter ieg førstkommende Søndag skal, om Gud vil, reyse der ud til Kirchen og giøre Bøn for en ny Efterkommere. Kaldet er icke under Jure Patronatus. — —

Stege d. 9. Dec. 1732.

J. Huulbech.

Den af Borch indgivne Beretning om Embedet lyder saaledes:

¹⁾ Altsaa d. 8. December, som det ogsaa ses af et senere Brev.

Til underdanigst Forklaring om det mig af Gud og Kongen
betroede Kald og Kalds Indkomster indsendes efter
D. H. Højærv. Befaling følgende.

1. Kaldet nævnes Søndersogn eller Fanefjord, har
Decimantes 85, Husmænd 91, Inderster, gamle, fattige og
Almisser (!) indberegnede, 68. Kommunikanternes Tal aarlig
imod 580.

2. Ingen uden D. K. Maj. har Jus vocandi.

3. Kaldets Indkomster: a. Tiendens Beløb: Rug 95 Td.
à 1 Rdr. Byg 100 Td. à 1 Rdr. Havre 34 Td. à 3 Mk.
Hvede 9 Td. à 1 Rdr. 2 Mk. Ærter 11 Td. à 1 Rdl. Lam,
Kalve, Føl o. 90 Stykker à 3 Mk. Gjæs o. 120 à 12 Sk.
Høns 85 Par à 8 Sk. Bistader kan somme Aaringer falde
et eller to, 1 Rdr. 4 Mk. Højtidsoffer o. 72 Rdr. Accidenser
o. 60 Rdr. I alt 435 Rdr. 5 Mk.

4. Ikkun 1 Kirke, som D. K. Maj. ejer, og vedligehol-
des under Stiftsskriverens Tilsyn.

5. Om Serie Pastorum findes ganske liden Under-
retning. a. Den første Præst her paa Stedet, som gamle
Folk kan mindes, var Hr. Hans Thomæsen. Efter ham
skal være kommen b. Hr. Hans Andersen Sciøtte, hvilken
jeg finder i Kirkebogen at have først tjent som Kapellan,
men ikkun i 3 Uger; levede der efter i Embedet 53 Aar;
døde endelig 1681, efter at han i 5 Aar havde været svag
af et Slag og næsten sengeliggende. c. Hr. Niels Jacobsen
Kioldorff blev kaldet her til Kapellan i Hr. Hans Sciøttes
Svagthed 1676 og døde 1696. d. Mag. Hans Olivarius blev
først kaldet til Kapellan for Hr. Niels Kioldorff og efter
3 Maaneders Tjeneste blev Præst i Steden. Døde 1726.
e. Hr. Oluf Langsted succederede Mag. Hans Olivarius, blev
kaldet 1726, døde 16. Dec.¹⁾ 1732. f. Ancher Borch blev
kaldet 9. Jan. 1733; er 37 Aar gammel.

6. I Sognet er 2 kgl. Skoler; til Dame Skole er nylig

¹⁾ 16. Decbr. er ikke Dødsdagen, men Begravelsesdagen.

kaldet Hans Rostrup Studiosus. I Haarbølle Skole har Peder Nielsen været fra Skolens Fundation og er ustuderet.

7. I Kaldet er 2 Enker, den ene af Mag. Hans Olivarius, den anden af Hr. Oluf Langsted. De nyde tilsammen af Kaldet Pension 40 Rdr.

8. Foruden den alm. Anstalt til de fattige Lemmers Underholdning er ingen Stiftelse, Legatum eller Donation til fattige og gudelig Brug.

9. Til Kaldet er ingen Annexgaard, ej heller ved Præstegaarden noget Inventarium. Men derimod, formedelst Avlingens Ringhed, er, ved en kgl. Kommission om Møens Lands Istandsættelse 1696, en afbrudt og øde Bondegaards Jord paa 6 Td. Hartkorn lagt til Præstegaarden under denne Vilkaar, at hver Præst efter hinanden samme skal fæste og deraf svare alle kgl. Skatter ligesom andre Bøndergaarde, saa fremt han samme Jord i sin Tid vil nyde.

10. Breve og Dokumenter Kaldet angaaende fandt jeg ingen for mig uden 2 Kirkebøger og Fæstebrevet om bem. Bondegaards Jord. Men paa det deslige Sager kunde her efter og i Fremtiden findes i bedre Rigtighed, falder min underd. Begjæring til D. H. Højærv., at saadan en Bog af Kirken bekostes, hvori alle Ting, Kirken og Kaldet angaaende, kunde ordentlig indføres.

11. Degnekaldets Indkomster, naar de 8 Tdr. Korn, som til Stege Skole penseres, bliver fradraget, beløber o. 108 Rdr. Degnen hedder Claus Rasmussen Schmidt; har været Studiosus; er kaldet af Biskop Bornemann¹⁾; er 62 Aar gammel. — —

Vollerup d. 12. Sept. 1738

A. Borch.

Følgende Brev meddeles som karakteristisk for Tiden:

Højædle, højærværdige Hr. Biskop!

Da min Slægt og sær gode Ven Hr. Johannes Burserus, Sognepræst i Falster [i Veggerløse], har indstændig

¹⁾ Se Kaldsbrevet i K. S. 4. R. V, 704 ff.

ladet mig bede, at jeg vilde besøge ham, som formedelst Svaghed ikke gjør sig noget langt Haab om Livet, saa finder jeg mig for Venskabs Skyld pligtig at føje hans Begjæring og gjøre en liden Rejse til Falster paa et Par Dages Tid, om D. H. H. dertil vil stede sin Tilladelse. Endskjønt denne Rejse bliver ikkuns kort baade i Henseende til Vejen og Tiden, saa vilde jeg dog ikke foretage mig den uden D. H.s foregaaende Vidskab og Samtykke, saasom det er uden Stiftet, at det ikke af andre skulde fortælles Dem og tilregnes mig, som den der vægrede min Øvrighed den skyldige Ærbødighed. — —

Vollerup Præstegd. paa Møen d. 13. Maj 1744.

A. Borch.

I Anledning af at Beboerne af Lerbæk By i Fanefjord Sogn begjærede Tilladelse til at søge Damsholt Kirke og at lade deres Børn gaa i Ebbelnæs Skole i samme Sogn, gav Præsten A. Borch i Aug. 1750 Biskop Hersleb en lang Udvikling af de Grunde, der efter hans Mening gjorde det utilraadeligt at gaa ind paa dette Forlangende. Foruden denue Udvikling, der er indrettet saaledes, at den, om det skulde være, kunde indsendes til Kancelliet, vedlagde Præsten ogsaa en mere privat Oplysning om de Forhold, der havde foranlediget Bøndernes Andragende, hvilken han bad Biskoppen brænde, naar han havde læst den. Da dette ikke er sket, hidsætte vi en Del af Brevet, der giver et Billede af den Slags Trakasserier, som Præster i ældre Tid ofte var udsatte for, naar de havde været saa uheldige at vække en Storbondes Misfornøjelse.

»Oprindelsen [til dette Andragende] er ikke andet end uforskyldt Had og Picanteri imod mig af Gaardmand og Skovfoged Lars Jacobsen i Lerbæk, paa den ene Side, og af Concipisten Jørgen Lund, som er Consumptions-Forpagter i Stege, paa den anden Side. Og paa det Deres Højærv. maa klarlig se, at jeg ikke siger dette gratis, saa

vilde De gunstigt tillade mig at berette Dem Sagen omstændeligen.

Grunden til Lars Jacobsens Had er denne. Ao. 1743, da Stolestaderne i Phanefjord Kirke skulde inddeles og reguleres efter Byerne, forlangte bemeldte Lars, at en aparte Stol maatte indrømmes for ham og den anden Skovfoged her i Sognet alene, at sidde udi, ligeledes for begge deres Koner en anden aparte Stol alene. Omendskjønt Forvalteren for visse Aarsager inclinerede herudi at føje Lars, kunde jeg dog ikke samtykke deri, dels fordi der var næppe Stolerum nok til Sognefolket, altsaa intet at spille, dels og fordi jeg ansaa det, som det i sig selv var, en narrisk Hofart, der tjente ikkun til at give Forargelse i Kirken, gjøre Splid iblandt Sognefolket, og at vise studium partium hos mig. Derover blev Lars og hans Kone meget stødt paa mig. Ao. 1748 havde samme Lars Skovfoged et Sødskendebarn tjenende hos sig, navnlig Hans Jacobsen. Denne Dreng blev med nogle flere uden Personsanseelse casseret fra Confirmation, som jeg ikke andet kunde eller burde gjøre, formedelst hans store Uforstandighed i Guds Kundskab. Derover blev Manden, som af Rigdom, af Magt i Skoven, og den fri Adgang til Kammerherren¹⁾ er modig, og har en endnu modigere Kone, som ophidser ham, mig saa vred, at han efter Raadføring med Kammerherren, som han selv pralede af, fæstede Drengen bort til sin Konebroder i Eblenæs (skjønt qvantsvis; thi han gik dog daglig i Lars Jacobsens Hus og Arbejde), for næste Aar at komme til Confirmation i Damsholt Sogn. Ligeledes bar han sig ad med at fæste sine 2de Døtre bort i Eblenæs i 2 Aar i Rad derefter, uden at lade dem hos mig til Confirmation antegne. Fra den Tid har han sjældent kommet i Phanefjord Kirke, uden naar han skulde gaa til Skrifte og Alters, men med sin ganske Familie søgt Damsholt Kirke, og ved sit Exempel, som iblandt Bønderne er an-

¹⁾ Frederik Christian v. Møsting, Amtmand over Møens Amt 1747—73.

seeligt, viist de andre Byens Folk samme Vej, for at gjøre dem afspændige. Jeg har derved, for Omstændighedernes Skyld, og for ikke at passere for hevnjerrig, holdt mig passiv og ladet, som jeg ikke vidste det. Da nu Hans Majestæt ventedes her ind paa Landet, har han, som jeg siden har erfaret, mere tvunget og truet end overtalt de andre Lerbæks Gaard- og Husfolk til at underskrive den indgivne Memorial. Disse Folk, som de altid behøve Hjælp af Skoven, og med de appuis, som han har, turde de ikke gjøre Skovguden imod. Denne hans Omgang drister jeg mig ikke til vidnefast at faa bevist, saasom ingen Bonde, for ovenmeldte Aarsager, tør knyste imod ham; dog har jeg det ikke selv opdigtet, men en anden, som har hørt det af nogle Lerbæks Folk, har under 4 Øjne sagt mig det. Til denne Memorial at opsætte kunde han ingen finde villigere eller bekvemmere end den anden Hovedperson i denne Act, nemlig Consumptions-Forpagteren Jørgen Lund i Stege, hvilken han vidste at være mig fjendsk, dels fordi jeg i den mig anbefalede Sag procederede imod Hr. Plesner¹⁾, hans Svoger, og, efter hans ukjærlige Dom, vilde skille [ham] fra Brød og Velfærd; dels og fordi han ved en Decision af Amtmanden efter [Rente-]Kammerets Ordre blev frakjendt en ubillig Prætension, som han ifjor gjorde paa mig for Consumption og Familieskat af mine Tærskere. Jeg tvivler og ikke paa, at jo Jørgen Lund har recommenderet Sagen til sin Datter, tjenende Grevinde Moltke²⁾. Jeg sluttede hos mig selv, at D. Højærv. nok vilde undre noget over denne Ansøgning imod mig, derfor har jeg understaaet mig, paa dette løse Blad, at give Dem den rigtige Sammenhæng af Sagen tilkjende.«

Den 25. Novbr. 1757 kaldtes A. Borch til Sognepræst i Vordingborg og Kastrup³⁾, og samme Dag fik Jens

¹⁾ Se foran, S. 261 ff.

²⁾ Kong Frederik V's Yndling Adam Gottlob Moltke til Bregentved, der samme Aar (1750) var ophøjet i Grevestanden.

³⁾ Flere Skrivelser fra ham ere meddelte i K. S. 4. R. V.

Schielderup, residerende Kapellan i Vordingborg, Kaldsbrev som Sognepræst i Fanefjord. Under 4. Febr. 1760 tilskrev denne Biskop Harboe og bad om hans Raad, i Anledning af at han tænkte paa at søge Kapellaniets ved Nicolai Kirke i København, der var ledigt ved Hr. Heidemarks Død. Som Grund anfører han »den store Gjæld og Vidtløftighed paa 1200 Rdl. tillige med mange Vanskeligheder og Omstændigheder, som fører megen Viderværdighed med sig, formedelst Avlingen og Landvæsenet, som jeg er sat udi her paa Stedet ved min Forflytning fra Vordingborg paa min tiltrædende Alderdoms Aar, efter at jeg der havde tjent paa 17de Aar som residerende Capellan.»

Vi vide ikke, hvad Biskop Harboe har raadet til; i ethvert Tilfælde opnaaede Schielderup ikke nogen Forflyttelse, men døde som Præst i Fanefjord 10. Juni 1766¹⁾ Paludan giver følgende Karakteristik af ham (Møen I, 511): »Han var en duelig Landmand, tarvelig, rig, men fremfor alt en ulastelig Religionslærer.« Men at han var en duelig Landmand og rig, fremgaar rigtignok ingenlunde af hans eget ovenfor anførte Klagemaal. — Hans Eftermand, Hr. Peder Justesen, der i sin Tid havde været Informator ved Waisenhuset, og siden resid. Kapellan ved Garnisons Kirke i København, var her kun i faa Aar. Da han blev svagelig, havde han vist nok Hjælp af den tidligere omtalte theologiske Kandidat Casper Jochum Carstensen, der var født i Sognet og nu Skoleholder i Haarbølle²⁾.

¹⁾ Brev fra Provst Gram til Biskoppen.

²⁾ Se K. S. 4 R. V, 707. 714—5. Da Casper Jochum »Castensen« i Juni 1768 søgte Degnekaldet i Damsholt, skrev han bl. a. til Biskop Harboe: »Da jeg havde gjort mig klar fra Academiet, har jeg siden henslidt min Tid i 26 Aar med at læse for Børn, dels med at conditionere hos adskillige, dels i den kongl. Skole i Haarbølle i Fanefjords Sogn, hvor jeg nu har været paa 5te Aar, og da jeg nu er imod 50 Aar gl.. ønskede jeg gjerne at blive be-naadet med et lidt bedre Levebrød, hvoraf jeg kunde ernære mig paa min Alderdom«. — Præsten P. Justesen skrev om ham: »I og under hans Skole-Embedes Førelse har han vist sig meget

I et Brev af 4/10 1769 melder Provst L. Gram til Biskoppen: »Den 1. Oktober døde Hr. Peder Justesen¹⁾ efter et langvarigt Leje af Skjørbugs Vattersot. Det er ønskeligt at faa en ung og kraftig Mand i hans Sted«. I Fane-fjord Kirkebog har »den lærde og vittige« Provst ellers ved en Visitats i Aaret 1768 skrevet:

Justesen exponit justo meletemata sensu,
Justitiæ viam, quam terit ipse, docet;
Hinc quoque Justitiæ laudem tandemque coronam
Judicis ex dono post sua justa²⁾ feret.

flittig, trofast, redelig og retsindig, prædiker ganske opbyggelig og fører altid et saadant »duus«, stille, exemplarisk og kristelig Levned, at vi nødig vilde miste ham; men naar han paa sin Alderdom kunde faa noget bedre, var det Synd at misunde ham. Dat. Vollerup Præstegaard 3. Juni 1768.

¹⁾ Det er altsaa urigtigt, naar Wiberg har 17. Juli som hans Begravelsesdag.

²⁾ Justa (funebria), Jordefærd.
